

Využití vzdělávací nabídky rozvíjející lexikálně-sémantickou rovinu jazyka u dětí předškolního věku

Marie Juřenčáková

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Marie Juřenčáková**
Osobní číslo: **H11012**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství pro mateřské školy**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Využití vzdělávací nabídky rozvíjející lexikálně-sémantickou rovinu jazyka u dětí předškolního věku.**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury z oblasti předškolního kurikula.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti jazyka a řeči se zaměřením na lexikálně-sémantickou rovinu jazyka a její význam pro předškolní kurikulum.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvalitativního výzkumu formou analýzy dokumentu a pozorování.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta Šmardová. Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-1829-0.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy. Brno: Computer Press, 2010. ISBN 978-80-251-2569-4.

BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. Rozvoj komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4454-8.

PRŮCHA, Jan. Dětská řeč a komunikace. Praha: Grada publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3181-0.

ZAJITZOVÁ, Eliška. Předškolní vzdělávání a jeho význam pro rozvoj jazyka a řeči. Praha: Hnutí R, 2011. ISBN 978-80-86798-14-1.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Eliška Suchánková, Ph.D.**

Ústav pedagogických věd

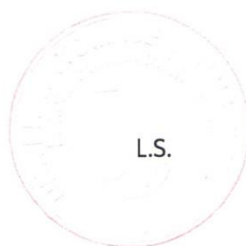
Datum zadání bakalářské práce: **23. ledna 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **2. května 2014**

Ve Zlíně dne 23. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

doc. PaedDr. Adriana Wiegerová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 26. 2. 2014

.....
Jiří Čížek

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ušije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problematikou lexikálně-sémantické roviny jazyka a vzdělávací nabídkou. Cílem práce je zjistit, jaká vzdělávací nabídka je využívána k rozvoji lexikálně-sémantické roviny jazyka u dětí předškolního věku a to v projektovaném, ale i realizovaném kurikulu. Teoretická část dále popisuje vývoj řeči u dětí předškolního věku, roviny jazyka a předškolní kurikulum. Pro práci je stěžejní charakteristika oblastí lexikálně-sémantické roviny jazyka.

Výzkumná část se zabývá poskytovanou vzdělávací nabídkou, rozložeností oblastí lexikálně-sémantické roviny jazyka v třídním vzdělávacím programu a následným porovnáním výsledků. V rámci kvalitativního výzkumu bylo využito obsahové analýzy a nestrukturovaného pozorování. Stěžejní pro praktickou část je realizace a následná interpretace výzkumných metod na konci práce.

Klíčová slova: jazyk, řeč, lexikálně-sémantická rovina jazyka, slovní zásoba, předškolní kurikulum, vzdělávací nabídka

ABSTRACT

The Bachelor thesis deals with the lexical-semantic levels of language and education provision. The bachelor thesis deals with the lexical-semantic levels of language and education provision. The aim is to determine what the educational offer is used for the development of lexical-semantic levels of language in preschool children and in the designing, but also implemented the curriculum. The work is a fundamental characteristic areas of lexical-semantic levels of language and the creation of educational offerings.

The research part is concerned with providing educational offer, disassembly areas lexical-semantic levels of language in the classroom education program and then comparing the results. In qualitative research were used content analysis and unstructured observation. The flagship for the practical part of the implementation and subsequent interpretation of research methods at the end of work.

Keywords: language, speech, lexical-semantic level language, vocabulary, preschool curriculum, educational offer

„Naši učitelé nesmějí být podobni sloupům u cest, jež pouze ukazují, kam jít, ale samy nejdou.“

Jan Amos Komenský

Poděkování

Děkuji Mgr. Elišce Suchánkové, Ph.D za podnětné připomínky, cenné rady a odborné vedení při psaní mé bakalářské práce. Dále děkuji prof. PhDr. Peteru Gavorovi, CSc. za cenné rady k prováděnému výzkumu. Také děkuji paní ředitelce a učitelkám, bez kterých by nebyla možná realizace mého výzkumu. Děkuji i své rodině a partnerovi za podporu během studia.

Prohlášení

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 ŘEČ A JAZYK U DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	13
1.1 JAZYK, ŘEČ A KOMUNIKACE	13
1.2 VÝVOJ DĚTSKÉ ŘEČI	15
1.3 ROVINY JAZYKA	18
1.4 LEXIKÁLNĚ-SÉMANTICKÁ ROVINA JAZYKA	20
1.5 ROZVOJ LEXIKÁLNĚ-SÉMANTICKÉ ROVINY JAZYKA	22
2 LEXIKÁLNĚ-SÉMANTICKÁ ROVINA JAZYKA V PŘEDŠKOLNÍM KURIKULU	25
2.1 TRANSFORMACE ČESKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ.....	26
2.2 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ.....	27
2.3 ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM	29
2.4 TŘÍDNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM.....	30
3 VYUŽITÍ VZDĚLÁVACÍ NABÍDKY ROZVÍJEJÍCÍ LEXIKÁLNĚ-SÉMANTICKOU ROVINU JAZYKA	32
3.1 PROJEKTOVÁNÍ A REALIZACE VZDĚLÁVACÍ NABÍDKY.....	32
II PRAKTICKÁ ČÁST	35
4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU	36
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	36
4.2 VÝZKUMNÉ CÍLE A OTÁZKY	36
4.2.1 Dílčí výzkumné cíle	36
4.2.2 Dílčí výzkumné otázky	37
4.3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU	37
4.4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÝCH METOD	38
4.4.1 Pozorování.....	39
4.4.2 Obsahová analýza.....	39
4.5 REALIZACE VÝZKUMU	39
5 ANALÝZA A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT	41
5.1 VÝSLEDKY OBSAHOVÉ ANALÝZY PROJEKTOVANÉHO KURIKULA.....	41
5.2 VÝSLEDKY POZOROVÁNÍ REALIZOVANÉHO KURIKULA.....	52
5.3 VÝSLEDKY KOMPARACE.....	60
5.4 SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ, ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	63
5.4.1 Odpověď na hlavní výzkumný problém.....	63
5.4.2 Doporučení pro praxi	66
ZÁVĚR	68
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	69
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	73
SEZNAM OBRÁZKŮ	74
SEZNAM TABULEK	75
SEZNAM PŘÍLOH	76

ÚVOD

Předškolní věk je období od dovršení třetího roku života dítěte po jeho vstup do základní školy (šest až sedm let). Období předškolního věku je provázáno pozoruhodnými a důležitými změnami v poznávacích procesech, tělesných funkcích, řečových dovednostech a začleňování do společnosti. Právě řečové dovednosti jsou jednou z významných oblastí vývoje dítěte. Rozvoj slovní zásoby a komunikace je součástí života každého jedince. Přesto nejdůležitější a nejrychlejší vývoj je právě do šestého roku dítěte. Během prvních šesti let dochází k výraznému rozšíření aktivní i pasivní slovní zásoby. U dítěte se dále rozvíjí správná výslovnost hlásek, užívání tvarosloví, porozumění novým slovům a jejich používání v běžné řeči, ale i třeba vlastní projev. Pro větší přehlednost hovoříme o rovinách jazyka, jež se v průběhu života vyvíjejí současně a prolínají. Na jejich vývoj má největší vliv rodina a učitel v mateřské škole. V mateřské škole pojednáváme o vlivu mluvního vzoru, podnětného prostředí a poskytované vzdělávací nabídky. Slovní zásoba a její rozvoj je zahrnuta v rovině lexikálně-sémantické, která je pro bakalářskou práci stěžejní.

Cílem bakalářské práce je zmapovat prostřednictvím kvalitativního výzkumu využití vzdělávací nabídky rozvíjející lexikálně-sémantickou rovinu jazyka u dětí předškolního věku v mateřské škole.

Bakalářská práce je rozdělena do pěti kapitol. V první kapitole jsou definovány základní pojmy jazyka a řeči, faktory ovlivňující rozvoj řeči a zpracovány roviny jazyka. Podrobněji se zabýváme pouze lexikálně-sémantickou rovinou jazyka. V druhé kapitole je objasněna problematika předškolního kurikula s ohledem na transformaci českého vzdělávání, vznik dvouúrovňových kurikulárních dokumentů a definování procesu projektování třídního vzdělávacího programu. Celá kapitola je napsána v kontextu s lexikálně-sémantickou rovinou jazyka. Třetí kapitola se zabývá projektovanou a realizovanou vzdělávací nabídkou v kontextu lexikálně-sémantické roviny jazyka. Zmiňované kapitoly objasňují teoretické východisko pro následné dvě kapitoly výzkumného šetření.

Praktická část je zaměřena na deskriptivní neboli popisný problém. Výzkumnému šetření je věnována čtvrtá kapitola se zaměřením na charakteristiku výzkumu, výzkumného souboru a výzkumných metod. Mezi využití výzkumné metody patří nestrukturované pozorování a obsahová analýza. Dále je zmiňován průběh výzkumného šetření. Obsahová analýza byla zaměřena na projektované kurikulum a to konkrétně na obsažení lexikálně-sémantické roviny v třídním vzdělávacím programu. Pozorování bylo zaměřeno na reali-

zovanou vzdělávací nabídku učiteli v mateřské škole. V poslední kapitole jsou interpretace výsledků dvou výzkumných metod. Na závěr jsou uvedeny doporučení pro praxi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ŘEČ A JAZYK U DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Kapitola s názvem „Řeč a jazyk u dětí předškolního věku“ je zaměřena na definici základních pojmů, jako je jazyk, řeč a komunikace. Dále popisuje faktory, které mají významný vliv na vývoj řeči a rovin jazyka. Na začátku kapitoly objasňujeme základní terminologii, dále se zabýváme **ontogenetickým** vývojem řeči. V závěru kapitoly pojednáváme o lexikálně-sémantické rovině jazyka, která je pro bakalářskou práci stěžejní.

Nejdůležitější a nejrychlejší vývoj jazyka a řeči je do šestého roku dítěte. Toto období nazýváme předškolním věkem, pro něhož je typický prudký vývoj kognitivních, afektivních i psychomotorických funkcí. Schopnost vyjadřování a porozumění patří mezi kognitivní funkce (Vágnerová, 2005). Podle Klenkové (2006) se konkrétně jedná o znalost jazyka, řečové dovednosti a schopnost komunikace.

Znalost jazyka a řečové dovednosti jsou pro naši existenci velmi důležitá. Ovlivňuje naše myšlení, poznávání, učení, začleňování do společnosti a schopnost komunikace s jinými. Řeč je důležitá i pro samotné dítě, když chce slovně vyjádřit své potřeby, přání nebo jen navazovat sociální vztahy. Právě proto je problematice řeči věnováno mnoho pozornosti mezi odborníky, ale i laickou veřejností.

Problematikou řeči a jazyka se zabývá mnoho vědeckých disciplín, jako je psychologie, filosofie, biologie, anatomie, sociologie, antropologie, lingvistika, pedagogika a další. Mezi hraniční jazykovědné disciplíny můžeme řadit psycholingvistiku, sociolingvistiku a neurolingvistiku (Průcha, 2011).

Mezi současné české autory, kteří se zabývají problematikou dětské řeči řadíme např. Ilonu Bytešníkovou, Jiřinu Klenkovou, Danu Kutálkovou, Viktora Lechtu, Jana Průchu a mezi psychology např. Lenku Šulovou, Marii Vágnerovou a další. V zahraničí se problematikou řeči zabývají např. Julia Kidd a Charlotte Lynch. Mezi slovenské autory řadíme Svetlanu Kapalkovou, Janu Kesselovou, Stanislavu Zajacovou a další.

1.1 Jazyk, řeč a komunikace

Znalost **jazyka** je nezbytná pro schopnost verbální i neverbální komunikace. Již od raného dětství se setkáváme s mateřským jazykem pomocí senzitivního vnímání. Kořátková a Průcha (2013) definují náš mateřský jazyk (češtinu) jako velmi **složitý nástroj** komunika-

ce. Přesto je dítě v 6-7 letech téměř jazykově vyspělé jako dospělý. Když porovnáme, jak dlouho některým dospělým trvá naučit se cizí jazyk, je to neuvěřitelné.

Podle Klenkové (2006, s. 27) je jazyk „*soustava zvukových a druhotných dorozumívacích prostředků znakové povahy, schopná vyjádřit veškeré vědění a představy člověka o světě a jeho vlastní prožitky*“. Aby dítě mohlo vyjádřit své představy, prožitky skrze řeč musí nejdříve ovládat jazyk. Proto se nejdříve rozvíjí pasivní slovní zásoba a následně z ní aktivní slovní zásoba. Jazyk je podmíněn danou společností a na jeho základě vzniká individuální schopnost řečové produkce.

Řeč je specifická **lidská schopnost**, vědomé užívání jazyka ve všech formách (Klenková, 2006). Jazyk představuje složitý systém znaků a symbolů, jehož znalost je nezbytná pro řečovou percepci i produkci. Řeč má nezpochybnitelnou funkci v našem životě. I pro samotné fungování v mateřské škole má řeč mimořádný význam pro dítě. Pomocí řeči se dítě učí, poznává svět a rozvíjí své myšlení. Klenková, Kolbábková (2003) dále uvádí schopnost vyjádřit své potřeby, přání a vlastní názor.

Bednářová a Šmardová (2010) uvádí, že řeč dále slouží k dorozumění, výměně informací a k utváření sociálních vztahů. To už bychom se, ale zabývali funkcemi komunikace.

Pojem **komunikace** je latinského původu ze slova *communicare*, tzn. spojit, sdělit. Vybíral (2005) uvádí, že definovat pojem *komunikace* není možné pro složitost komunikačního procesu. Komunikuje se v různých situacích, směrem k různým výsledkům. Dance a Larson zaznamenali přes 126 definicí slova komunikace (1976, cit. dle Gavory, 2005, s. 9). Podle Gavory (2005) má komunikace tři hlavní funkce, a to dorozumívací, sdělovací a výměnu informací.

Komunikaci členíme dále na verbální a neverbální. Do skupiny slovní patří slovo a písmo. Mimoslovní zahrnuje gestiku (gesta), posturiku (fyzické postoje), mimiku (výrazy obličeje), pohledy očí, proxemiku (sociální vzdálenosti), ale i třeba kvalitu hlasu nebo naše oblečení (Bytešnicková, 2012; Nelešovská, 2005).

Děti předškolního věku mají mnohdy problém porozumět mluvenému projevu, pokud s ním není mimoslovní projev ve shodě. Měli bychom tedy děti seznámit i s funkcemi neverbální komunikace. V mateřské škole lze demonstrovat neverbální prvky pomocí her a dramatizace. Počet dětí z odlišných etnik (např. Angličané, Mongolci, Romové, Ukrajinci a

další) v mateřských školách nadále narůstá. Proto je nezbytné, aby učitelé měli znalost více jazyků a respektovali především odlišnou neverbální komunikaci.

1.2 Vývoj dětské řeči

Ontogenetický vývoj (vývoj řeči konkrétního jedince) **řeči** probíhá v rámci stádií, jež chronologicky postupují a navazují na sebe. Každý jedinec prochází všemi stádií, přesto se může objevovat období akcelerace i retardace. Individuální je i délka trvání (Bytešníková, 2012; Klenková, 2006). Podle Lechty (2011) **nejrychleji** probíhá **vývoj** řeči do čtyř let dítěte.

Přesto, že většina rodičů a laická veřejnost bere vývoj dětské řeči, jako samozřejmost jedná se o „*nejpozoruhodnější proces v lidském životě*“ (Bytešníková, 2012, s. 16). Můžeme mluvit o nejdůležitějším a nejkrásnějším momentě v rámci ontogeneze, jenž by měl být kolem sedmého roku ukončen.

Mezi autory, kteří se zabývají vývojem dětské řeči můžeme řadit např. Bytešníkovou (2012), Lechtu (2003, 2011), Klenkovou (2006), Kolbábkovou (2003) jejichž charakteristika vývojových etap se shoduje. Na základě zmiňovaných autorů se vývoj řeči dělí na **přípravné** (předřečové stádium) etapy a etapy **vlastního vývoje řeči**.

Přípravné etapy vývoje řeči

Langmeier, Krejčířová (2006) a další psychologové se shodují, že počátky řeči vznikají už v *prenatálním období*. Dítě již v děloze vytváří tzv. „*nitroděložní kvílení*“, dumlá si palec a objevují se u něho první polykací pohyby (Klenková, 2006, s. 34). Přesto první komunikační projev je **křik** a to těsně po porodu. Jedná se o hlasový reflex, vzniklý reakcí na změnu prostředí.

V *postnatálním období* se nejdříve rozvíjí motorika mluvidel, která je ovlivněna spolu se sáním a křikem. Pro křik je charakteristický tvrdý hlasový začátek. Pro další vývoj je důležitá hrubá motorika, vnímání a dostatečně podnětné prostředí. Do jednoho roku hovoříme o *preverbálním období*, kdy nejčastější aktivitou je sání, polykání a křik. Přijímání potravy je nezbytně důležité pro **trénování mluvidel** (Klenková, 2006). Lingvisté souhlasí, že se jedná o tzv. procedurální procvičování (Ditrichová, Papoušek, Paul a kol., 2004). Po třetím měsíci se objevuje měkký hlasový začátek u křiku. Mezi druhým a třetím měsícem se objevuje dětské **broukání**, jež vytvářejí jemné pohyby mluvidel (Klenková, 2006).

Dále vzniká **pudové žvatláni**, pomocí něhož zkoumají své hlasové ústrojí. Zásadou náhodného postavení mluvidel vznikají první „slova“ např. bababa (Bytešnicková, 2012).

Přibližně v půlroce se objevuje **napodobující žvatláni** na základě vzoru matky. V tomhle období dítě využívá pro vnímání své smysly (senzitivní období). Objevuje se fyziologická echolalie neboli ozvěna (Bytešnicková, 2012). Rodiče by si měli uvědomit, že jsou prvním mluvním vzorem dítěte. Měli by správně artikulovat, užívat spisovný jazyk a umožnit dítěti podnětné prostředí k dalšímu vývoji.

Před dovršením jednoho roku se objevuje stadium **porozumění řeči**. Začíná se utvářet pasivní slovní zásoba (perceptivní složka). S dítětem je důležité zkoušet vyslovovat různá onomatopická – zvukomalebná citoslovce (Bytešnicková, 2012; Klenková, 2006).

Etapy vlastního vývoje řeči

V jednom roce začíná *období vlastního vývoje řeči*. Kolem roku až roku a půl se u dítěte začínají objevovat **první slova** (nejjednodušší jsou podstatná jména). Vzniká **aktivní slovník**, neboli expresivní složka podle Bytešnickové (2012). Mezi první slova zpravidla patří „mama“ a „baba“. Dítě začíná pomalu používat dvouslabičná slova, jimiž vědomě označuje své blízké osoby a později i předměty (Průcha, 2011).

Postupně dochází k **napodobování slovních sdělení**, což má za následek prudké rozšiřování slovní zásoby. Mezi autory, jež zkoumaly kvantitativní vývoj slovní zásoby, můžeme řadit Kondáše, Lechtu, Smithovou a Sterna. Odhaduje se, že na konci roku a půl dítě zná asi 70 – 80 slov. Tyhle slova jsou využívány pro tvorbu **jednoslovných vět**. Slova nejsou zatím časovaná a jsou bez gramatické stavby (Klenková, 2006).

Od roku a půl až dvou let dítě začíná s tvorbou **dvouslovných vět**. Svě okolí, předměty a jevy poznává pomocí senzitivního vnímání. Okolo druhého roku by dítě mělo aktivně užívat 200 – 400 slov. Objevují se počáteční pokusy o **skloňování slov**. Dítě tvoří víceslovné věty s gramatickou stavbou. V období dvou až tří let se objevuje jev, kdy dítě o sobě mluví v třetí osobě. Snaží se o dialog s dospělými lidmi. Objevují se často **otázky** typu „Kdo?“ a „Proč?“.

Vágnerová (2005) charakterizuje **egocentrickou řeč**, jako významnou část vývoje, jež dítě využívá ke komentování svého jednání. Slovní komentáře napomáhají

k porozumění řeči, pochopení situací a dítě se pomocí ní učí uvažovat. Uvažování pozvolna přechází do vnitřní řeči.

Po třetím roce dítě zpravidla dokáže říct své jméno, jména sourozenců, své bydliště a zná více než 1000 slov. Tvoří souvětí a začíná používat předložky a spojky. Objevuje se **komunikační řeč** a schopnost vlastního projevu. Mezi čtvrtým a pátým rokem dokáže tvořit protiklady, z paměti říká některé básně. Používá takřka všechny slovní druhy. Slovní zásoba dítěte obsahuje 1500 – 2000 slov (Klenková, 2006).

Dříve častokrát užívaná slova, jako *ten, ta, to* jsou nahrazována pravými názvy. V období pátého až šestého roku dítě spontánně pojmenovává předměty a jevy kolem sebe. V pěti letech se objevuje používání **logických pojmů**. Dokáže vysvětlit použití některých předmětů. Od šestého roku hovoříme o **intelektualizaci vět**, jelikož začíná rozumět. Před zahájením školní docházky dítě zpravidla používá okolo 3000 slov (Bytešníková, 2012; Klenková, 2006; Lechta, 2003).

Rozvoj jazyka a řeči

Kutálková (2010) uvádí, že vývoj dítěte se v základních rysech ukončuje kolem deseti let, dál už se staví pouze na dosažených znalostech a dovednostech. Přesto nejdůležitější a nejrychlejší vývoj je právě do šestého roku dítěte.

Škodová, Jedlička a kol. (2003) uvádějí řadu **faktorů**, jež ovlivňují správný vývoj jazyka a řeči. Mezi ně patří myšlení, psychický vývoj dítěte, vrozené nadání pro daný jazyk, forma centrální soustavy a úroveň intelektových schopností a jiné. Vágnerová (2005) mezi další faktory řadí např. senzitivní vnímání, stav endokrinního systému, prostředí a výchovu. Významný vliv na vývoj dítěte mají i masmédia a sociálně patologické jevy (Zajitzová, 2011). I uspokojení fyziologických potřeb podle Maslowa nebo následná deprivace má nepochybný vliv na vývoj dítěte. Dále podnětné prostředí, mluvní vzor, trpělivost a láska rozvíjí řeč u dítěte.

V následku neuspokojení potřeb dítěte, nedostatečně podnětném prostředí nebo negativního působení faktorů na vývoj dítěte můžeme mluvit o *vývojovém opoždění a poruchách*. Pokud dítě do jednoho roku nemluví tak hovoříme o **fyziologické nemluvnosti**, avšak dítě dozrává motoricky a intelektuálně. Je zapotřebí rozvíjet u dítěte etapy, jež jsme zmiňovaly výše. Když dítě do tří let nemluví, jedná se o **prodlouženou fyziologickou nemluvnost** (Klenková, 2006).

Od tří let výše se ve většině případů jedná o **vývojovou nemluvnost** (vývojová dysfázie). V tom případě se doporučuje psychologická, logopedická, foniatrická a audiologická návštěva odborníků, kteří nám dají informace, jak k dítěti přistupovat dále. V lepším případě se to rychle vyřeší příslušnou stimulací a reedukací, v horších případech to může být něco závažnějšího jako vývojová dysfázie, celková mentální retardace, autismus, nezjištěná porucha sluchu nebo zraku a podobně (Lechta, 2011; Bednářová, Šmardová, 2007).

Lechta (2003) rozděluje vývoj řeči do pěti období, a to pragmatizace, sémantizace, lexémizace, gramatizace a intelektualizace. Zmiňované rozdělení by mělo jít systematicky vzestupně od jednoho roku dítěte. Je inspirací pro rozdělení rovin jazyka.

1.3 Roviny jazyka

Jazyková rovina, rovina jazyka, rovina jazyka a řeči a mnohé další označení používají autoři, kteří se rozdělením vývoje jazyka a řeči na čtyři části zabývají. V bakalářské práci byl použit termín *rovina jazyka*.

Ontogeneze řeči je rozdělená na vývoj čtyř rovin jazyka, které se ve vývoji prolínají a probíhají současně. Jejich rozdělení nám nabízí lepší přehled ve vývoji artikulace, gramatiky, slovní zásoby a komunikační aplikace.

Bednářová, Šmardová (2007) vytvořily podrobný popis vývoje pro každou rovinu jazyka, jejíž znalost je nezbytná pro reedukaci a diagnostiku dítěte. U některých položek může být sporné, do které z rovin patří více. **Roviny jazyka** spojuje propojenost, prolínání, spolupodmíněnost a návaznost jednotlivých oblastí vývoje. Jsou nezbytné pro další vývoj jedince.

Podle různých autorů obsahuje rozdělení jazyka a řeči dvě základní části a to zvukovou a významovou (Klenková, 2006). **Zvuková rovina** je dále rozčleněna na foneticko-fonologickou rovinu. **Významová rovina** obsahuje morfologicko-syntaktickou, lexikálně-sémantickou a pragmatickou rovinu.

Foneticko-fonologická rovina

Foneticko-fonologická rovina patří mezi *zvukovou rovinu* a jedná se o **sluchové rozlišování hlásek** a dále **výslovnost hlásek** (fonemická diferenciacie a artikulace). Dítě

dokáže přibližně od šestého měsíce vytvářet hlásky mateřského jazyka. Zmiňovaný proces trvá přibližně do šestého roku dítěte. Je to proces zdoluhavý a náročný. Mluvidla dítěte by měla splňovat všechny presumpce pro správnou artikulaci ve dvou až třech letech. Vývoj výslovnosti hlásek je realizován nejlehčí cestou tzn. od hlásek artikulačně jednoduchých (např. T, D, N, P, B, a další) po artikulačně nejtěžší (R, Ř, S, Š, C, Č, Z, Ž). Má-li dítě nesprávnou výslovnost, do pěti let hovoříme o fyziologické dyslálii, od pěti let se jedná o prodlužovanou dyslálii. V tom případě je vhodné vyhledat odborníka na reedukaci řeči a tologopeda (Klenková, 2006; Bednářová, Šmardová, 2007).

V rámci foneticko-fonologické roviny je důležité dbát na správnou výslovnost a artikulační obratnost (Bednářová, Šmardová, 2010).

Morfologicko-syntaktická rovina jazyka

Morfologicko-syntaktická rovina patří mezi *významovou rovinu* a jedná se o užívání **slovních druhů** (morfologie), **tvarosloví** (flexa) a **větosloví** (syntax). Co se týče návaznosti ve vývoji, tak jako první si dítě osvojuje podstatná jména, dále slovesa, přídavná jména, osobní jména, číslovky, předložky a spojky. Přibližně ve čtvrtém roce dítě používá všechny zmiňované druhy slov. V období dvou až tří let začíná dítě časovat a skloňovat slova. Dítě nejdříve tvoří jednoslovné věty (př. ham = tady je jídlo), následují dvouslovné věty a víceslovné věty ve třech letech. Má-li dítě neobratnost v tvarosloví nebo větosloví do čtyř let hovoříme o fyziologickém dysgramatizmu. Od čtyř let a výše hovoříme o možném opoždění v intelektovém vývoji (Klenková, 2006; Bednářová, Šmardová, 2007).

Bednářová, Šmardová (2010) dále řadí do morfologicko-syntaktické roviny dovednost mluvit ve větách, rozlišovat mezi jednotným a množným číslem, mluvit gramaticky správně a do příběhu doplnit slovo ve správném tvaru.

Lexikálně-sémantická rovina jazyka

Lexikálně-sémantická rovina patří mezi *významovou rovinu*, která se zabývá **pasivní a aktivní slovní zásobou** jedince. Pasivním slovníkem rozumíme porozumění řeči (perceptivní) a aktivním slovníkem schopnost vyjadřování (expresivní). U dítěte se přibližně do roku a půl vyvíjí pouze pasivní slovní zásoba a od roku a půl výše se začíná rozvíjet aktivní slovní zásoba. Dítě se postupně seznamuje s tím, že předměty lze nahrazovat slovy. Je důležité, abychom pojmenovávali vše kolem dítěte a odpovídali na otázky „Kdo to je?“ „Proč“ a umožnili mu bohatě podnětné prostředí (Klenková, 2006; Bednářová, Šmardová, 2007).

Bednářová, Šmardová (2010) dále řadí do lexikálně-sémantické roviny jazyka schopnost porozumění řeči, chápání instrukcí, vyprávění a reprodukce krátkého textu. Dále souvislé vyjadřování, definování pojmů, popis obrázků, tvoření nadřazených slov a podřazených, synonym, antonym a homonym.

Pragmatická rovina jazyka

Pragmatická rovina patří mezi *významovou rovinu*, popisující vývoj užívání řeči v praxi. Do pragmatické roviny patří takové dovednosti, jako je vyjádření **vlastního názoru a prožitků, vyžádání nebo oznámení informace**. Dvouleté dítě se učí pomocí komunikace dosáhnout svého cíle, konverzovat a užívat neverbální prvky komunikace. Právě zmiňovaná neverbální komunikace je pro malé děti velmi důležitá. Pokud naše slovní informace nesouvisí s naším neverbálním vyjadřováním, je to pro dítě velmi těžké pochopit (Klenková, 2006; Bednářová, Šmardová, 2007).

Bednářová, Šmardová (2010) zmiňují dovednosti, jež by mělo dítě znát a ovládat v pragmatické rovině. Dítě by mělo upřednostňovat verbální formu komunikace, mluvit spontánně, být schopno předat krátký vzkaz, ptát se a odpovídat na otázky, dodržovat pravidla komunikace, smysluplně vyjádřit svou myšlenku nebo zážitek, dokázat navázat komunikaci s dětmi i dospělými. Před vstupem do základní školy by dítě mělo umět říct své jméno a příjmení, jména rodičů, sourozenců a znát svoji adresu.

V následujících částech bakalářské práce budeme rozebírat pouze **lexikálně-sémantickou rovinu jazyka**. Je však nutno podotknout, že v mateřských školách a ani v rodinách by se nemělo zapomínat na důležitost všech rovin jazyka. Měli bychom dětem umožnit dostatečně podnětné prostředí k rozvoji. V případě nesrovnalostí nebo opoždění ve vývoji je nutné poradit se s odborníky. Pro začátek by měl každý učitel v mateřské škole znát vývojovou posloupnost u dětí a potřebnou vzdělávací nabídku k rozvoji rovin jazyka.

1.4 Lexikálně-sémantická rovina jazyka

Lexikálně-sémantická rovina jazyka se zabývá vývojem slovní zásoby, a to aktivní a pasivní slovní zásobou. Lingvistická disciplína, jež se zabývá slovní zásobou, frazeologií a sémantikou je **lexikologie**. Cvrček a kolektiv (2010) dále rozlišují disciplíny jako sémantika, etymologii, sociolingvistiku, psycholingvistiku a podobně, které se zabývají problematikou lexikologie.

Základní jednotka (slovo) se tedy označuje, jako **lexém** (Lotko, 2005). Náš mateřský jazyk má svou specifickou slovní zásobu (lexikon), která je souhrnem všech lexémů (Kolektiv autorů, 2003). Dítě se setkává se slovy pomoci senzitivního vnímání již od porodu. Avšak někteří psychologové (např. Vágnerová, 2005) se shodují, že děti vnímají naše slova již v *prenatálním období*.

Okolo desátého měsíce si dítě začíná vytvářet základy pasivní slovní zásoby a objevují se zde počátky **porozumění** mluveného slova. Od jednoho roku se objevují první slova v aktivním slovníku (Klenková, 2006).

Můžeme se tady setkat s **hypergeneralizací**, kdy pro dítě všechno co je chlupaté a má čtyři nohy je „mňau“. Opačný jev je **hyperdiferenciace** a to, když označení „mami“ je jen pro maminku dítěte. Jiné maminky nejsou „mami“ pro dané dítě (Lechta, 1990).

Objevuje se první a druhý **věk otázek**. Kolem jednoho roku se objevuje první věk otázek „Co je to?“ a „Kdo je to?“. Okolo třetího roku nastupuje druhý věk otázek „Proč?“ a „Kdy?“ (Klenková, 2006). Je nesmírně důležité, aby rodiče i učitelé si udělali na dítě vždy čas a s trpělivostí odpovídali na všechny otázky.

Lexikálně-sémantickou rovinou jazyka se zabývali i někteří autoři v rámci svých výzkumů např. Kondáš, Smithová, Stern a další. Na základě těchto výzkumů známe průměrné údaje růstu slovní zásoby (aktivní i pasivní slovník):

Tab. 1: Vývoj slovní zásoby (Klenková, 2006)

Věk	Počet slov
1. Rok	5 – 7 slov
2. Rok	200 slov
3. Rok	1000 slov
4. Rok	1500 slov
5. Rok	2000 slov
6. Rok	2500 – 3000 slov

Na průměrných počtech slov narůstající slovní zásoby můžeme vidět, to o čem jsme pojednávali v podkapitole s názvem „*Vývoj dětské řeči*“. Slovní zásoba opravdu zažívá největší nárůst do třech let dítěte. S tím, že pasivní slovní zásoba je vždy o jednu třetinu větší než aktivní, jelikož se vyvíjela déle.

Klenková a Kolbábková (2003) ve své knize rozčleňují roviny jazyka do několika oblastí. Jelikož se roviny jazyka prolínají a navzájem se rozvíjejí, je obtížné mezi nimi určit přesné hranice. Z psychologického hlediska není možné, aby dítě prošlo jen některými etapy a nerozvíjelo všechny roviny v jednom čase.

My jsme se přesto pokusili vyčlenit z toho jen lexikálně-sémantickou rovinu jazyka. Vybrali jsme čtyři oblasti, jež se toho nejvíce týkají (Klenková, Kolbábková, 2003). Dále jsme do každé oblasti rozepsali schopnosti a dovednosti lexikálně-sémantické roviny podle Bednářové a Šmardové (2007). Vytvořené východisko je stěžejní pro obsahovou analýzu, námi zvolenou výzkumnou metodu v praktické části. Oblasti: **slovní zásoba, porozumění, vlastní projev a souvislé vyjadřování** jsou podrobně rozpracovány v příloze č. 1.

Rozdělení rovin jazyka nám více přiblížilo posloupnost vývoje z ontogenetického hlediska. Každý z nás si sice projde všemi stádii, ale na podnětném prostředí záleží jak kvalitně a kdy dojde k rozvoji. Učitelé i rodiče by měli volit aktivity k rozvoji řeči cílevědomě a systematicky podle dosažené úrovně individuálního jedince. V mateřské škole se individuální vývoj zjišťuje pomocí diagnostických nástrojů. V následující části se budeme zabývat rozvojem lexikálně-sémantické roviny jazyka.

1.5 Rozvoj lexikálně-sémantické roviny jazyka

Výzkumy zabývající se tvorbou slovní zásoby jsou často zmiňované ve spojení se jmény jako Čáda, Monatová, Příhoda a další. Inspiraci a výzkumy dnes můžeme hledat i mezi bakalářskými a dalšími vysokoškolskými pracemi. Tady je potřeba, ale vybírat opravu s velkou pečlivostí, důrazem na kvalitu. Průcha (2011) objasňuje charakter explanačního zkoumání dětské řeči. Výzkumníci se dnes více soustředí na více faktorů a to sociální prostředí, vývoj a vznik řeči, a podobně.

Faktory, jež mají vliv na vývoj lexikálně-sémantické roviny jazyka, se ve většině případů zabývají psychologové. Ze starších, zahraničních autorů to jsou Erikson a Piaget. Z českých autorů je to např. Langmeier, Matějček, Příhoda, Říčan, Vágnerová a další.

Na rozvoj jazyka a řeči u dětí předškolního věku má **významný vliv učitel** v mateřské škole. Po rodičích je druhým subjektem, jež je zodpovědný za rozvoj dětí a přípravu podnětného prostředí vedoucího ke *školní připravenosti* (termín učitelů).

Avšak vývoj řeči může být **negativně ovlivněn** zdravotními problémy, odchylky ve vývoji, přístupem rodičů, nesprávným vzorem, těžkou adaptací, odloučením rodičů, nepodnětným prostředím a podobně (Bytešníková, 2012).

Kutálková (2010) uvádí jako další faktory hlavně mluvní vzor rodičů a učitele (nápodoba, ozvěna, dialog, sociální kontakt aj.), smysly (sluch, zrak, hmat, čich a chuť), motoriku (hrubá, jemná včetně mluvidel), hlasovou hygienu, rytmizaci, kresbu, a sociální prostředí a jiné.

První roky života dítěte jsou nejužasnější, nejrychlejší v rozvoji a zároveň pro vývoj řeči nejkratší, proto by jim mělo být věnováno nejvíce pozornosti. Přesto si mnoho učitelů a rodičů roli faktorů stále neuvědomuje, a bere vznik řeči jako samozřejmost.

Od útlého věku je potřeba si všimnout, zdali dítě reaguje na naše pokyny, otáčí se za naším hlasem, a jak s námi komunikuje. Je nezbytné, aby dítě rozumělo slyšenému, dříve než řekne své první slovo. Doporučujeme práci s knihami (hlavně leporela), aktivně mluvit na dítě a věnovat mu dostatek času. Dále číst a zpívat dětem nejen před spaním, pojmenovávat všechny jevy a předměty kolem dětí.

Po roce je důležité vnímat, zdali má dítě zájem o okolní svět a snaží se ho poznávat. S příchodem dětských otázek (dva roky) je velmi důležité, abychom na ně dítěti odpovídali s trpělivostí a vždy si na něj udělali dostatek času (Klenková, 2006).

Kolem **třetího roku**, by dítě mělo mít správný řečový vzor od rodičů a učitelů. Měli bychom vnímat nárůst jeho slovní zásoby. Doporučujeme seznamování s okolními předměty a jevy (senzitivní období), učit pojmenovávat své kamarády, vybírat kvalitní hry stimulující řeč dítěte a rozšiřování slovní zásoby.

V **období předškolního věku** je potřeba být vnímavý a trpělivý, jakmile se objeví nějaké opoždění ve vývoji. Je důležité dítě motivovat a chválit, zbytečně ho nestresovat tím, že mu momentálně něco nejde a podle tabulek by to měl zvládat. Přesto je důležité provádět průběžnou diagnostiku a dítě rozvíjet na základě individuálního, dosavadního vývoje.

Rozvoj lexikálně-sémantické roviny můžeme vnímat ve čtyřech oblastech, jež jsou více rozepsány v příloze č. 1. Řadíme mezi ně slovní zásobu, porozumění řeči, souvislé vyjadřování a vlastní projev.

Slovní zásobu rozvíjíme pomocí odpovědí na otázky dětí, pojmenovávání věcí a jevů, činností s médii (televize, knihy, počítač, apod.), seznamování s lidovou tvorbou (básně, písně, říkadla, pohádka aj.) a povídání nad obrázky.

Porozumění řeči rozvíjíme pomocí činností s obrázky a předměty, povídání o významu jevů a předmětů, tvoření slov opačného významu, rozebírání lidové tvorby (obsah), objeovování synonym a antonym v mluveném projevu a poznání nesmyslů na obrázku.

Souvislé vyjadřování rozvíjíme pomocí popisu obrázků a reprodukce slyšeného děje. Na základě obrázků pracujeme s dějovou posloupností.

Vlastní projev rozvíjíme vyprávěním vlastního zážitku. V mateřské škole bývá využito komunitních kruhů. Dále se rozvíjí pomocí reprodukce lidové tvorby (básní, písní apod.) a užíváním zdvořilostních návyků (např. dobrý den, dobrou chuť).

Při rozvoji **čtyř oblastí** by měl být kladen důraz na prožitek, aktivitu a správné zvolení vzdělávací nabídky s ohledem na individuální úroveň vývoje dětí předškolního věku. Vzdělávací nabídku učitel najde v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV), jež je rámcová pro další tvořivost učitelů. Přesto je důležité se vzdělávací nabídky z RVP PV držet, znát ji a brát ji jako inspiraci při tvoření školního a třídního vzdělávacího programu.

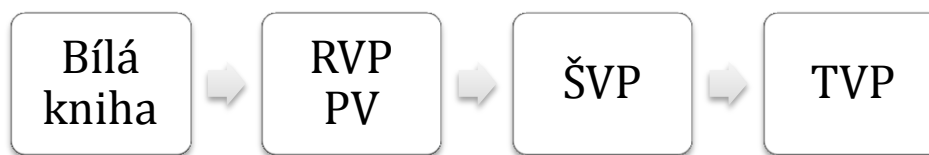
2 LEXIKÁLNĚ-SÉMANTICKÁ ROVINA JAZYKA V PŘEDŠKOLNÍM KURIKULU

Kapitola s názvem „Lexikálně-sémantická rovina jazyka v předškolním kurikulu“ je zaměřena na aplikaci lexikálně-sémantické roviny jazyka v obsahu předškolního kurikula. Na začátku kapitoly se zabýváme kurikulární reformou a vznikem kurikulárních dokumentů. Avšak podrobněji se zabýváme pouze **kurikulem pro předškolní** (preprimární) **vzdělávání** v České republice. Dále se zaměřujeme na problematiku státních a školních kurikul. Konkrétně na jejich obsah se zaměřením na aplikaci lexikálně-sémantické roviny.

Pojem kurikula je poměrně nové a jeho definice není přesně daná. I přesto byly vybrány dvě definice pro lepší porozumění problematice kurikula. Podle Walterové (2004) **nám kurikulum objasňuje** proč, koho, jak, v čem, kdy, za jakých podmínek a s jakými očekávanými výsledky vzdělávat. Kurikulum je tedy projektem či programem záměrného výchovně-vzdělávacího působení. Obsahuje záměry vzdělávání, vzdělávací nabídku a očekávané výstupy (Kolektiv autorů, 2004)

Ve své práci se zabýváme pouze **projektovaným** a **realizovaným kurikulem**. Avšak Maňák, Janík, Švec (2008) se zabývají dále koncepční, rezultatovou a efektivní formou. Prášilová (2006) nazývá projektované kurikulum také jako **zamýšlené** (zamýšlený obsah v programu) neboli v plánu. A realizované vnímá jako **realizaci** závislou na podmínkách a prostředí. Kamens, Meyer a Benavot (1996) se podíleli na rozsáhlých výzkumech projektovaného kurikula primárního vzdělávání a to po celém světě formou obsahové analýzy. Realizovaným kurikulem se zabývali např. Egger, Doyle, Mužík, Janík a další.

Kurikulum dělíme na **státní** a **školní**, ale zároveň i na **formální** a **skryté**. Mezi **státní** kurikula řadíme Národní program rozvoje vzdělávání v ČR (dále Bílá kniha) a Rámcové vzdělávací programy (dále RVP) pro všechny etapy vzdělávání a to konkrétně – předškolní, základní, gymnaziální a střední odborné. Pro bakalářskou práci je nejstěžejnější etapa předškolního vzdělávání (dále RVP PV). Mezi **školní** kurikula řadíme školní vzdělávací programy (dále ŠVP), z nichž dále vychází třídní vzdělávací programy (dále TVP) (Kolektiv autorů, 2004).

Obr. 1 Kurikulární návaznost (Kolektiv autorů, 2004)

Mezi **formální** kurikula řadíme to, co je oficiálně psané, naplánované a realizované. Do **neformálního** kurikula dále řadíme mimoškolní aktivity, přípravování doma, výlety, soutěže apod. Jedná se tedy o pouhou představu (nepsanou) co by dítě mělo znát (Průcha, 2002). Pod **skrytým kurikulem** je skryta atmosféra školy, vztahy mezi učitelem a žákem, charakteristika školy apod. Jsou to zkušenosti a poznatky, jenž dítě získává nad rámec záměrného kurikula (Walterová, 2004). Na děti v mateřské škole mají významný vliv všechny tři formy kurikula a to i při rozvoji slovní zásoby. Učitelé by si měli uvědomovat jejich vliv a působení každý den.

Mezi české autory jenž se problematikou kurikula zabývají, můžeme řadit Josefa Maňáka, Michaelu Prášilovou, Jana Průchu, Evu Opravilovou, Evu Šmelovou, Kateřinu Smolíkovou, Elišku Walterovou a další.

2.1 Transformace českého vzdělávání

Nesmíme opomenout, že před transformací české vzdělávací soustavy vypadalo kurikulum i naše společnost velmi odlišně. Podle Kalhouse a Obsta (2009, s. 50) předešlý vzdělávací systém charakterizovalo šest specifických znaků a to „*byrokracie, unifikace, ideologický monismus, sovětizace (rusifikace) a ekonomizace*“. Kurikulum bylo postaveno ve školství velmi ideologicky (politicko společenský dopad), mělo uniformní charakter a normativně vymezený obsah vzdělání. Školy kladly důraz na encyklopedické vědění a autoritativní přístup k dítěti. Z holistického pojetí škola měla pasivní charakter.

Zmiňované faktory měly významný vliv na rozvoj lexikálně-sémantické roviny jazyka a to hlavně na tvorbu slovní zásoby a vlastní projev. Slovní zásoba byla ovlivněná politikou a stavem společnosti.

O transformaci české školy a **proměnách kurikula** hovoříme od roku 1989 až do současnosti. Avšak největší změny se udály do roku 2005 – vznik nových kurikulárních dokumentů. Prášilová a Šmelová (2010) uvádějí ve své publikaci zásadní změny v kurikulárním školství. Mezi ně řadíme deideologizaci a inovaci cílů a obsahu vzdělávání.

Rozvoj slovní zásoby hlavně ovlivnilo rozšiřování a diferenciací vzdělávací nabídky škol, důraz na individualizaci dítěte a decentralizační kurikulární politiku. Samotné mateřské školy se začaly inspirovat alternativními projekty a programy (např. Začít spolu, Vzdělávací program Montessori, a jiné). Nejzásadnějším vrcholem změn byl vznik **dvouúrovňového systému** kurikulárních dokumentů (státní a školní) a od 1. 1. 2005 **účinnost školského zákona** č. 561/2004 Sb.. Podle zákona se RVP PV stává směrodatným pro učitele, zřizovatele i odborné partnery. Na tvorbě kurikulárních dokumentů se dále podílí Výzkumný ústav pedagogický (VUP) a Národní ústav odborného vzdělávání (NÚOV) (Prášilová, Šmelová, 2010).

2.2 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Jak už vypovídá ze samotného názvu, Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (2004) nám stanovuje základní požadavky a společný rámec pro všechny mateřské školy, jež z něho vychází při tvorbě školního vzdělávacího programu. Je to základní rámec pro předškolní vzdělávání, na nějž navazuje základní vzdělávání.

Z historického hlediska, již první verze vznikla v roce 2001. Druhá verze vznikla v roce 2004 a od roku 2005 vstoupila v platnost. Dále vznikaly další manuály pro usnadnění tvorby školních vzdělávacích a třídních programů. Na základě RVP PV by měly všechny mateřské školy pracovat již od 1. 9. 2007 s vlastními ŠVP. (Prášilová, Šmelová, 2010).

Obsahuje vymezení v rámci kurikulárních dokumentů, výchozí filozofii, charakteristiku dané úrovně vzdělávání, cíle a obsahy vzdělávání, doporučení pro vzdělávání dětí se speciálně vzdělávacími potřebami a nadaných dětí, podmínky vzdělávání, zásady a kritéria pro tvorbu školního vzdělávacího programu, povinnosti předškolního pedagoga (Kolektiv autorů, 2004).

Jazyk a řeč, konkrétně oblasti a prvky lexikálně-sémantické roviny jazyka jsou samozřejmě ukotveny v RVP PV. Můžeme je najít v **klíčových kompetencích**, což jsou „*soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot*“ důležité pro osobní rozvoj a uplatnění každého jedince (Kolektiv autorů, 2004, s. 11). Mezi klíčové kompetence patří kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence činnostní a občanské (Kolektiv autorů, 2004).

Konkrétně **kompetence komunikativní** směřují k rozvoji jazykových a řečových dovedností, schopnosti komunikovat, jazykové gramotnosti a čtenářské gramotnosti a podobně. Mezi rozvíjené prvky lexikálně-sémantické roviny jazyka řadíme např. schopnost porozumění slyšeného, souvislého vyjadřování, pochopení významu slov a práce s informativními a komunikativními prostředky a další. Zajitzová (2011) zmiňuje důležitost kompetencí, jejichž naplňování je nezbytné pro vstup do primárního vzdělávání a rozvoj gramotností.

Soubor klíčových kompetencí je ideálem, k němuž by mělo být směřováno v rámci celoživotního učení (Kolektiv autorů, 2004). Přesto je nezbytné začít s formováním jedince již od předškolního vzdělávání. Učitelé by měli na dítě záměrně, plánovaně působit a podněcovat jeho rozvoj kompetencí. Většina dětí nedospěje k naplnění kompetencí, přesto by měly být směřovány k maximálnímu možnému rozvoji svých vědomostí, dovedností, postojů a hodnot.

Aplikace **lexikálně-sémantické roviny jazyka** z RVP PV do edukace je pro učitele povinná. Dále ji můžeme najít ve vzdělávacích oblastech, kde je konkretizována do učitelových záměrů výchovně-vzdělávacího procesu, rámcové vzdělávací nabídky a očekávaných výstupů. Vzdělávací oblasti se navzájem prolínají a ovlivňují. Učitel by měl tedy vždy rozvíjet více oblastí najednou. Mezi oblasti řadíme Dítě a jeho tělo, Dítě a ten druhý, Dítě a jeho psychika, Dítě a společnost a Dítě a svět. **Dítě a jeho psychika** se dále dělí na **jazyk a řeč**, poznávací schopnosti a sebepojetí (Kolektiv autorů, 2004).

Prvky lexikálně-sémantické roviny jazyka jsou částečně obsaženy ve všech vzdělávacích oblastech. Každá vzdělávací oblast určitým způsobem rozvíjí slovní zásobu, porozumění řeči, souvislé vyjadřování a vlastní projev. Právě proto je nezbytné rozvíjet více vzdělávacích oblastí současně.

Přesto jsme vybrali pro popsání pouze stěžejní oblast *Dítě a jeho psychika* a její část zaměřenou na *jazyk a řeč*. V obsahu oblasti jsme se zaměřili na lexikálně-sémantickou rovinu jazyka. V rámci vzdělávacích záměrů (dílčí **cíle**) by se učitel měl zaměřit na rozvoj řečových schopností (receptivní a produktivní), jazykových dovedností (slovní zásoba a vlastní projev), komunikativních dovedností (verbální a neverbální) a vytvoření podnětného prostředí. Rámcová **vzdělávací nabídka** je už konkrétnější pro rozvoj lexikálně-sémantické roviny jazyka. Učitel by měl využít slovních hádanek, společných diskusí, poslechu čtených či vyprávěných pohádek, sledování pohádek a příběhů v televizi nebo v divadle, přednesu, a zpěvu. Dále by měl vytvářet podnětné prostředí, využívat slovních her a podporovat prohlížení knih a dalších sdělovacích prostředků. Na základě poskytované vzdělávací nabídky dochází k **očekávaným výstupům** u dětí. Dosažené očekávané výstupy se podílejí na charakteru kompetencí. Radíme mezi ně schopnost pojmenovat všechny jevy a předměty, jimiž je dítě obklopeno, verbální i neverbální komunikace, porozumění slyšeného, učení se novým slovům, reprodukce krátkých textů, porozumění vtípu a hádankám, vytváření synonym, antonym a homonym, poslouchání čteného textu, popsat obrázek a práce s sdělovacími prostředky (Kolektiv autorů, 2004).

RVP PV stanovuje rámec pro předškolní vzdělávání, na něhož může navazovat základní vzdělávání. Výborná znalost a porozumění jeho obsahu je východiskem pro správný rozvoj lexikálně-sémantické roviny jazyka, komunikativních kompetencí a jazykové, čtenářské gramotnosti. Učitelé by RVP PV měli brát jako východisko pro tvorbu ŠVP a jeho následnou realizaci.

2.3 Školní vzdělávací program

Školní vzdělávací program patří z hlediska úrovně, jak už bylo výše zmiňované mezi **školní, formální** kurikula. Každá mateřská škola je **povinna** (školský zákon) vytvořit školní kurikulum podle zásad a hranic stanovených v RVP PV (Kolektiv autorů, 2004). ŠVP je stejně jako RVP PV **veřejně přístupný** pro pedagogickou, ale i laickou veřejnost (např. děti, rodiče, výzkumníci, učitelé, ředitelé, zřizovatelé a další partneři). Na základě ŠVP se rodiče seznámí se zaměřením dané mateřské školy, což jim usnadní rozhodnutí do které

mateřské školy dát své dítě. Povinností ředitelky je projednat předem ŠVP se zřizovatelem. (RVP PV, 2004). Školy jsou tedy povinny vypracovat, realizovat a následně evaluovat školní vzdělávací program. (Prášilová, Šmelová, 2010).

ŠVP zpravidla **obsahuje**:

- identifikační údaje o mateřské škole, obecnou charakteristiku školy, podmínky vzdělávání, organizace vzdělávání, charakteristiku vzdělávacího programu, vzdělávací obsah a evaluační systém. (RVP PV, 2004).

Způsob uspořádání vzdělávacího obsahu v ŠVP nazýváme jako integrované bloky. Mají podobu témat nebo projektů. Integrované bloky by měly vzdělávací obsah uspořádat do jednoho celku a obsahovat průřez všech vzdělávacích oblastí z RVP PV.

Obsah lexikálně-sémantické roviny jazyka by měl být více konkretizován, přizpůsoben materiálnímu a technickému vybavení mateřské školy, ale i geografickým a kulturním faktorům. Obsah by měl být rámcový, ale zároveň motivující pro tvořivost, kreativitu, konkretizaci učitelů a následné projektování třídního vzdělávacího programu.

2.4 Třídní vzdělávací program

Třídní vzdělávací program řadíme mezi **školní kurikula**. Na jeho **projektování** se zpravidla podílí dva učitelé v rámci jedné třídy, proto je jeho způsob tvorby velmi individuální (pedagogicky autonomní) a vždy závisí na domluvě pedagogů.

TVP by měl vycházet ze ŠVP, kde zpravidla bývá rámeček, jak by měl vypadat a co vše by měl obsahovat. Avšak projektování TVP není povinné, tak jako u ŠVP (Prášilová, Šmelová, 2010).

TVP je spíše pracovní plán učitelů na daný týden nebo měsíc, který sestává z integrovaných bloků definovaných v ŠVP. Způsob zpracování by měl zpravidla být založený na dohodě dvou učitelů, analýze dané třídy a dalších faktorů.

Zpravidla obsahuje myšlenkovou mapu a následné rozpracování daných témat. Rozpracování se pak už liší škola od školy. Můžeme se setkat s projektováním, jak cílů, vzdělávací nabídky a očekávaných výstupů směřujících ke kompetencím tak jen s cíli a

vzdělávací nabídkou. Někteří učitelé při tvorbě vychází pouze z tematického zaměření, jiní začínají s plánováním od očekávaných výstupů nebo vzdělávací nabídky. Zastáváme názor, že by se začínající učitelé měli zaměřit komplexně na celou problematiku a začít od cílů. U formulování cílů je důležité se zaměřit na komplexnost, konzistentnost, kontrolovatelnost a přiměřenost (Kalhous, Obst, 2009). Přes cíle směřovat k očekávaným výstupům a brát zřetel na hrozící se rizika (Kolektiv autorů, 2004).

Jeho projektování by se mělo tedy odvíjet od znalostí nejenom státního (RVP PV) a školního (ŠVP) kurikula, přehledu v odborné literatuře (vývojová psychologie, didaktika a diagnostika dětí předškolního vzdělávání), ale i znalostí o dané třídě (věk a počet dětí, individuální vývoj dětí, zájmy dětí a celková charakteristika třídního klima a prostředí) a podmínkách školy a regionu (folklór). Dále by se projektování mělo odvíjet od denního řádu v mateřské škole, vytvořených pravidel třídy, evaluace, portfolia dětí a uplatnění metodického portfolia učitelů. Učitelé mohou využít k projektování i výsledky diagnostických metod (např. pozorování, škály, rozhovor, obsahová analýza a podobně).

3 VYUŽITÍ VZDĚLÁVACÍ NABÍDKY ROZVÍJEJÍCÍ LEXIKÁLNĚ-SÉMANTICKOU ROVINU JAZYKA

Kapitola s názvem „Využití vzdělávací nabídky rozvíjející lexikálně-sémantickou rovinu jazyka“ pojednává o aplikaci vzdělávací nabídky do projektovaného i realizovaného kurikula. Zvolení přiměřené a zajímavé nabídky je důležité pro rozvoj dětí.

Učitel by měl vědět nejen proč, ale i jakým způsobem rozvíjet důležité schopnosti, jež si každé dítě přineslo na svět tak, aby **každému** bylo umožněno **dosáhnoutí jeho maxima** (Kutálková, 2010).

Je potřebné dítě rozvíjet po kognitivní, afektivní a psychomotorické stránce (Kalhous, Obst, 2002). Řeč řadíme mezi kognitivní (poznávací) funkci. Učitel by se neměl zaměřit pouze na kvantum slov, ale i na jejich kvalitu a následné porozumění. Je nezbytné klást stejný důraz na aktivní tak i pasivní slovní zásobu. V předškolním věku by u dětí mělo docházet k rozvíjení lexikálně-sémantické roviny jazyka zábavnou cestou.

Jan Průcha (2009) uvádí, že chybí výzkumy zabývající se problematikou vývoje dětské řeči v edukačním prostředí. Zmiňuje důležitost projektovaného i realizovaného kurikula, ale i přípravu budoucích učitelů. Je opravdu veliká škoda, že zmiňované problematice není zatím věnovaný žádný relevantní výzkum u nás.

3.1 Projektování a realizace vzdělávací nabídky

Učitel by měl své svěřence něčemu naučit a rozvíjet je. Podíváme-li se do historie, tak vždy šlo o přenos informací, poznatků a dovedností (kněží, šamani, vůdci kmenů, učitelé apod.) (Průcha, 2002). Pedagogickou činnost učitele je nutno chápat jako činnost **cílevědomou**. Plánování (**projektování**) je první rovina kurikula a měla by se opírat o státní, oficiální dokumenty jako je RVP PV od roku 2005 (Kolektiv autorů, 2004).

Záleží na zkušenostech daného učitele, jak si plán připraví. Může se jednat o stručný zápis pro daného učitele nebo formální přehled pro více učitelů (TVP). Zmiňované plány by měly vycházet z povinně vytvořeného ŠVP pro veřejnost (Opravilová, Gebhartová, 2011).

Průcha (2002, s. 23) uvádí hypotézu, že „čím vyšší je *etapa* profesní dráhy učitele, tím je učitelova práce kvalitnější“. Dále zmiňuje jednotlivé etapy, které na to mají vliv a

to: volba učitelské profese (motivace), profesní start (začínající učitel), profesní adaptace (první roky), profesní stabilizace (zkušený učitel) a profesní vyhasínání (vyhoření).

Začínající učitelé ve většině případů začínají s tvorbou od vzdělávací nabídky popřípadě materiálních možností směrem k vzdělávacím cílům. **Zkušenější** učitelé by měli při projektování začínat od vzdělávacího cíle a směřovat k vzdělávací nabídce.

Vzdělávací nabídka nabízena rámcovým vzdělávacím programem je pestrá a měla by být brána jako povinná, ne pouze jako doporučující. (Prášilová, Šmelová, 2010) Přesto by se jí učitelé neměli striktně držet a více využívat svoji tvořivost. Nabídka činností může být vyjádřena více způsoby: obecná formulace (rozvíjení, pozorování apod.), druhy činností (hra, poslech, dramatizace aj.), apod. (Smolíková, 2006).

Měla by vycházet od individuálních potřeb a být dostatečně motivující a stimulující. Zároveň by měla být pružná a umožnit tvořivost daného učitele.

Aplikace (**realizace**) je druhá rovina kurikula, kterou se v bakalářské práci zabýváme. Vychází z vytvořeného plánu nebo TVP. Avšak vzdělávací nabídka může být dětem poskytována i neformálním nebo skrytým kurikulem. Její aplikace může být ovlivněna neočekávanými faktory, atmosférou ve třídě, ale i připraveností učitele. Je nabízena dětem v rámci řízené nebo i spontánní činnosti. Mezi další druhy **didaktických forem** řadíme např. individuální, hromadné, skupinové nebo i kooperativní. Na rozdělení forem z hlediska organizačního pohlíží Kalhous, Obst (2002) a Skalková (2007). Z hlediska komunikace rozlišuje formy Gavora (2005). **Didaktická organizační forma** je způsob uspořádání metod do konkrétní časové jednotky s uplatněním osobní filozofie daného učitele jako např. výlet, vycházka, komunitní kruh atd. Mezi **didaktické metody** můžeme řadit např. slovní, názorně-demonstrační, didaktické hry, opakovací a praktické (Skalková, 2007). Metoda je cesta vedoucí k cíli. Na základě metod a forem můžeme následně vybrat vhodné pomůcky a prostředky k rozvíjení lexikálně-sémantické roviny jazyka.

Doporučujeme brát v potaz, že dítě by mělo **rozvíjet** svou řeč **zábavnou cestou**, pomocí básniček, písniček, pohádek, práce s obrázky, vyprávění děje podle obrázkových knížek. Více času by mělo dítě strávit s knihami a u čteného slova, než před televizí. V případě volby médií, je nutno zvolit kvalitní pořad a následně ho s dítětem vhodně rozebrat.

V **předškolním období** zastávají pohádky silný stimulační faktor. Dítě je rádo reprodukuje a hraje slovní hry. Pomocí hraček a dalších předmětů rozvíjíme třídění, defino-

vání pojmů a porozumění pokynům. Po čtvrtém roce je důležité vnímat artikulaci jednotlivých hlásek. V případě nesprávné výslovnosti, je nutné se poradit s pediatrem nebo logopedem. Ke konci předškolního věku je důležité připravovat dítě na školu. Dítě by už mělo mít dostatečnou slovní zásobu, vyjadřovat samostatně své pocity a zážitky a mluvit souvisle (Klenková, 2006; Klenková, Kolbábková, 2003). Lynch a Kidd (2002) zmiňují důležitost rozvíjení jazyka a řeči **formou hry** u dětí předškolního věku.

Učitelovou povinností je směřovat dítě k rozvoji, průběžně ho diagnostikovat a rozšiřovat již získané kompetence dítěte na základě **projektovaného kurikula**.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

Praktická část bakalářské práce je zaměřena na **kvalitativní výzkum**. Zkoumá využívanou vzdělávací nabídku rozvíjející lexikálně-sémantickou rovinu jazyka u dětí předškolního věku v mateřské škole.

Soustředila jsem se na třídu dětí v posledním roce před nástupem do základní školy. Jednalo se o třídu dětí 5-6letých v mateřské škole. Výzkum se konkrétně zabývá popisem obsahu třídního vzdělávacího programu a realizace vzdělávací nabídky. Zkoumání jsem pojala systematicky, do hloubky, dlouhodobě a popisně.

Na začátku kapitoly zmíním stanovený výzkumný problém, výzkumné cíle včetně otázek. Dále se zaměřím na charakteristiku mého výzkumného souboru i zvolených výzkumných metod. Přiblížíme si charakteristiku vytvořených výzkumných nástrojů a následnou realizaci výzkumu.

4.1 Výzkumný problém

Pro praktickou část jsem zvolila **deskriptivní** neboli popisný problém. Zjišťuji a popisuji, jak je ukotvena vzdělávací nabídka rozvíjející lexikálně-sémantickou rovinu jazyka v třídním vzdělávacím programu a její následnou realizaci (Gavora, 2000).

Výzkumný problém jsem ve své práci definovala následovně:

Jakou vzdělávací nabídku poskytuje učitel k rozvoji lexikálně-sémantické roviny jazyka dětem předškolního věku před nástupem do základní školy?

4.2 Výzkumné cíle a otázky

Hlavní výzkumný cíl: Hlavním cílem mé bakalářské práce je zmapovat poskytovanou vzdělávací nabídku rozvíjející lexikálně-sémantickou rovinu jazyka u dětí předškolního věku před nástupem do základní školy.

4.2.1 Dílčí výzkumné cíle

Jako dílčí výzkumné cíle jsem si zvolila následující:

- A.** Analyzovat cíle a vzdělávací nabídku, rozvíjející oblasti lexikálně-sémantické roviny jazyka, v třídním vzdělávacím programu.

- B. Zjistit jakou vzdělávací nabídku, rozvíjející lexikálně-sémantickou rovinu jazyka, poskytuje učitel dětem.
- C. Porovnat analýzu třídního vzdělávacího programu s realizovanou vzdělávací nabídkou:
 - období červen (analýza třídního vzdělávacího programu / pozorování)

4.2.2 Dílčí výzkumné otázky

Jako dílčí výzkumné otázky jsem si stanovila následující:

- A. Jak jsou rozloženy oblasti lexikálně-sémantické roviny jazyka v třídním vzdělávacím programu během roku?
- B. Jakou vzdělávací nabídku rozvíjející lexikálně-sémantickou rovinu jazyka poskytuje učitel dětem?
- C. Jaký je soulad realizované vzdělávací nabídky s obsahem v třídním vzdělávacím programu?

4.3 Charakteristika výzkumného souboru

Jako výzkumný soubor jsem si zvolila osoby i písemné (učitelské) materiály (Švaříček, Šedřová a kol., 2007). V empirické části tedy bylo využito analýzy pedagogických dokumentů a pozorování.

Z toho důvodu jsem si jako **základní soubor** zvolila učitele mateřských škol a jejich vytvořený třídní vzdělávací program (projektované kurikulum) v České republice.

Jako **výběrový soubor** jsem si zvolila 2 učitele ženského pohlaví (začínající učitel / zkušený učitel¹) z vybrané mateřské školy ve Zlínském kraji.

Způsob výběru byl **dostupný**, ale zároveň i **záměrný** (Gavora, 2000). Charakterizovala ho vybraná mateřská škola ze Zlínského kraje, která splňovala moje kritéria a sice: třída předškolních dětí těsně před nástupem do základní školy, vytvořený třídní vzdělávací program a ochota dlouhodobé spolupráce.

Popis výzkumného vzorku

Jedná se o mateřskou školu, která sídlí ve větším městě. Její budova je majetkem městského úřadu. Budova mateřské školy byla postavena přibližně před 30 lety. V mateřské škole jsou 3 třídy. Jedná se o třídy s homogenním uspořádáním (dle věku). Pro výzkum byla vybrána třída dětí 5-6letých (před nástupem do základní školy).

¹ Termín začínající učitel a zkušený učitel rozlišuje učitele na základě délky praxe (více 3. Kapitola)

Ve třídě bylo zapsáno 28 dětí, z toho pravidelně docházelo 17-20 dětí denně. O děti se stará zkušená a začínající **učitelka** (zvolila jsem tyto termíny s ohledem na jejich délku praxe). Začínající učitelka je těsně po dostudování bakalářského oboru učitelství pro mateřské školy a pracuje v mateřské škole prvním rokem. Zkušená učitelka má už 20letou praxi v mateřské škole. Dále má dlouhodobou praxi u dětí předškolního věku, které budou nastupovat do základní školy (v posledním roce).

Třída je s celodenním provozem od 6:00 do 16:30h. Prostor třídy je rozdělen na třídu se sedmi kulatými stoly a hernu. Herna je od třídy oddělena stahovacími dveřmi. Děti mají k dispozici hrací koutky (kuchyňský kout, kadeřnický kout, obchodní kout apod.), molitanové kostky, dětskou knihovnu, koutek s výtvarnými potřebami, velké počítadlo, pojízdnou černou magnetickou tabuli a hračky (auta, kočárky, panenky, lego aj.). Ostatní deskové hry, logické hry apod. jsou schované v místnosti vedle třídy.

Učitelky mi po domluvě s paní ředitelkou umožnily **třídní vzdělávací program** pro mé potřeby (vytvoření kopie). Třídní vzdělávací program dané třídy je tvořen dvěma částmi: **cíle a činnosti**. Cíle a činnosti jsou systematicky rozděleny do pěti vzdělávacích oblastí vycházejících z Rámcového vzdělávacího programu předškolního vzdělávání. Třídní plán je vždy vytvořen na daný týden, pro nějž je charakteristické určité téma. Týdenní témata jsou následně seřazena do integrovaných bloků po měsících.

4.4 Charakteristika výzkumných metod

Pro realizaci kvalitativního výzkumu jsem si zvolila dvě výzkumné metody a to **pozorování** a **obsahovou analýzu** (Hendl, 2005). Jelikož se jedná o kvalitativní výzkum, tak by mé metody měly být zaměřené na objevení a popsání jevů. Podle Švaříčka, Šed'ové a kolektivu (2007) je metoda cesta za určitým cílem a umožňuje nám systematický sběr dat.

V rámci metod byly vytvořeny oblasti lexikálně-sémantické roviny jazyka jako **teoretické východisko**.

Teoretické východisko

Vybrala jsem čtyři oblasti pro lexikálně-sémantickou rovinu jazyka podle Klenkové a Kolbábkové (2003), jež měly k dané rovině nejbližší. Přesto se zmiňované oblasti prolínají i s dalšími rovinami a to hlavně s pragmatickou. Mezi **oblasti** patří **slovní zásoba**, **poro-**

zumění řeči, souvislé vyjadřování a vlastní projev. Oblasti jsou dále rozpracované na schopnosti a dovednosti podle věku (příloha č. 1).

4.4.1 Pozorování

Jedna z metod mého kvalitativního výzkumu je zúčastněné (pasivní) pozorování učitelů. Zaměřila jsem se na poskytovanou vzdělávací nabídku neboli realizované kurikulum. Zúčastněné pozorování jsem realizovala jako nestrukturované, skryté, dlouhodobé, systematické a přímé. Dále jsem se zaměřila na deskriptivnost (výstižnost a přesnost zápisu) a nepředpojatost podle Švaříčka, Šed'ové a kolektivu (2007).

Předem jsem měla přesně definované, co budu pozorovat. Vymezené jevy jsem pozorovala a zapisovala na papír. V tomhle případě se jednalo o vzdělávací nabídku.

4.4.2 Obsahová analýza

Jako druhou metodu jsem si zvolila obsahovou analýzu produktů člověka. Podle Gavory (2000, s. 117) se jedná o „analýzu a hodnocení obsahu písemných dokumentů“. Zaměřila jsem se na **analýzu učitelského písemného dokumentu**, jež mi byl umožněn od mateřské školy k okopírování.

Cílem mého empirického výzkumu je zjistit, jak jsou rozloženy oblasti lexikálně-sémantické roviny jazyka v třídním vzdělávacím programu v průběhu roku. Z toho důvodu jsem opět pracovala se svým utvořeným teoretickým východiskem.

4.5 Realizace výzkumu

Po prostudování teorie a vytvoření teoretického východiska jsem šla do terénu. S ředitelkou a učitelkami jsem se domluvila na realizaci svého dlouhodobého výzkumu. První den jsem strávila ve třídě pozorováním a popisem prostředí mateřské školy, seznámení blíže s denním režimem a okopírováním třídního vzdělávacího programu. Třídní vzdělávací program jsem si musela okopírovat v mateřské škole, jelikož mi nebylo umožněno vzít si ho domů. Byl seřazen podle měsíců do euro složek a umístěn v ozdobených plastových složkách na vyvýšeném místě, aby na něho děti nedosáhly.

Následně jsem si domluvila podmínky pro nadcházející týden. Seznámila jsem učitelky s tím, že budu sedět v rohu třídy a nebudu nijak narušovat jejich proces (zúčastněné pasivní pozorování). Učitelkám jsem dále řekla, že budu pozorovat denní režim v mateřské

škole. Nepřiblížila jsem jim konkrétně, co bude náplní mého pozorování (skryté pozorování). Nechtěla jsem, aby byly ovlivněny a pracovaly tak, jako doposud.

Od 10.6 – 21.6 jsem realizovala **nestrukturované pozorování** v mateřské škole. Do školy jsem docházela vždy před 6h. ranní. Pozorovala jsem přípravu učitelů, volnou hru dětí a poté poskytovanou vzdělávací nabídku od učitelů. Seděla jsem celou dobu v rohu třídy, vedle učitelského stolu a měla před sebou oblasti lexikálně-sémantické roviny jazyka. V případě přesunu mimo areál školy, jsem si dělala poznámky za chůze. Zaměřila jsem se na odlišné poskytování vzdělávací nabídky u učitelek podle délky praxe.

Ve 12h. jsem z mateřské školy odcházela. Doma jsem si **terénní poznámky** pročítala a doplňovala. Následně jsem poznámky přepisovala do **tabulek**. Tabulky tvoří dvou dimenzionální kritéria (Hendl, 2005) což nám usnadňuje orientaci v datech. Mezi kritéria patří oblasti z teoretického východiska a organizační formy dle času (příloha č. 2). Tabulky nám připravily kódy (vzdělávací nabídku) pro následné tvoření kategorií (příloha č. 3).

V rámci **obsahové analýzy** jsem se zaměřila na vnitřní znaky dokumentu (obsah) a vymezila jsem základní jednotky analýzy. Jednotku představoval jeden bod, odstavec v třídním vzdělávacím programu. Jednotky jsem zapisovala do tabulek, které jsem si vytvořila podle obsahu TVP. Následně jsem je rozčlenila podle rozvíjených oblastí z teoretického východiska. V průběhu obsahové analýzy a tvoření tabulek jsem si zvolila kategorie, jimiž jsem se následně zabývala.

5 ANALÝZA A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT

Získaná data z obsahové analýzy i pozorování jsem po několikaté analýze a zpracování uspořádala do tabulek. Tabulky jsem dále upravila pro větší přehlednost a lepší pochopení zjištěných výsledků. Pod každou tabulku přidávám slovní popis a komentář k způsobu práce daného typu učitele (začínající učitel / zkušený učitel). Uspořádání jevů do tabulek mi umožnilo jednoduché kódování obsahu. Pouze tabulky obsahové analýzy dávám do příloh, pro jejich obsáhlost. V praktické části zanechávám jen jejich slovní opis.

Následně jsem po zpracování obsahové analýzy a pozorování vytvořila porovnání (komparaci). Průcha ji definuje jako: „výzkumnou metodu založenou na srovnávání vzdělávacích jevů a systémů.“ (2003, s. 226). Porovnála jsem výsledky z obsahové analýzy s výsledky z pozorování. Tudiž jsem se zaměřila na to, zdali učitelé realizují svou vzdělávací nabídku podle projektovaného kurikula.

5.1 Výsledky obsahové analýzy projektovaného kurikula

Popisně jsem seřadila obsah oblastí pod každou tabulku. Avšak podkapitola obsahuje pouze slovní opis a tabulky jsou umístěny v příloze č. 4. Opis tabulek a tabulky v příloze mají stejné číslování. Každý měsíc obsahuje přehledné tabulky s obsahem projektovaného kurikule, který rozvíjí oblasti lexikálně-sémantické roviny jazyka: slovní zásoba, porozumění řeči, souvislé vyjadřování a vlastní projev (více teoretické východisko).

Září

1. Obsahová analýza TVP, září – 1. slovní zásoba:

Slovní zásoba je **zaměřena** na osvojení nové značky dítěte, poznávání nových kamarádů, rozvoj slovní zásoby, reprodukci pohádky a opakování matematických pojmů. Dále děti poznávají znaky podzimu a opakují si znalost pojmů základních barev. Seznamují se s novými pojmy jako je „sobectví“, „přátelství“ a s jejich významem. Děti by se také měly seznamovat s dětskou knihovničkou a brát knihu jako „kamaráda“.

Vzdělávací nabídka: didaktické hry, pohybové hry, kooperativní hry, poslech pohádky, práce s obrázky a pracovními listy, rozbor pohádky, komunitní kruh, poslech a reprodukce písně a básně a společné povídání.

2. Obsahová analýza TVP, září – 2. porozumění řeči:

Porozumění řeči je **zaměřeno** na seznámení a pochopení základních pravidel ve třídě. Děti by měly dokázat vysvětlit vztahy ve své rodině, výtvarně vystihnout emoce, vyslechnout text a následně ho interpretovat. Měly by vyjmenovat, kdo patří do rodiny. Dále vysvětlit význam slova „rodina, domov“ a říct, jaké máme zařízení bytu.

Vzdělávací nabídka: komunitní kruh, dramatizace s maňásky, kreslení a povídání.

3. Obsahová analýza TVP, září – 3. souvislé vyjadřování:

Souvislé vyjadřování je **zaměřeno** na „cvičení paměti“ pomocí nových básniček a písniček a jejich opakování.

Vzdělávací nabídka: poslech a reprodukce nových básní a písní.

4. Obsahová analýza TVP, září – 4. vlastní projev

Vlastní projev je **zaměřený** na upevňování společenských návyků a na vlastní představení. Dále na zapamatování a zopakování krátkého textu. Učitelé si také stanovily za cíl „zjistit *pěveckou úroveň třídy*“ a rozvíjet pěvecké dovednosti.

Vzdělávací nabídka: komunitní kruh (Jak jsem strávil prázdniny?), poslech a reprodukce písně.

Říjen

5. Obsahová analýza TVP, říjen – 1. slovní zásoba

Slovní zásoba je **zaměřena** na poznání a pojmenování ovoce, opakování čísel od 1 do 6, rozšiřování slovní zásoby o nová slova na základě pohádek. Dítě by mělo dokázat charakterizovat roční období alespoň 4-5 typickými znaky a sestavit dějovou posloupnost. Procvičují se barvy červená a žlutá a pojmy geometrických tvarů. Učitel si klade za cíl „vštípit dětem pojem *zdravý životní styl*“. Děti se dále seznamují se životem ptáků, ostatních zvířátek a poznávají houby.

Vzdělávací nabídka: hry s didaktickým materiálem (obrázky, pracovní listy aj.), poslech pohádek, chronologické seřazování čtyř obrázků, pohybové hry, diskuze, ochutnávání ovoce, prohlížení časopisů a knih, včetně encyklopedií.

6. Obsahová analýza TVP, říjen – 2. porozumění řeči

Porozumění řeči je **zaměřeno** na slova opačného významu (protiklady) a porozumění citově zabarvených vět.

Vzdělávací nabídka: didaktické hry s pomůckami, poslech pohádek, práce s pracovními listy (hledání dvojic).

7. Obsahová analýza TVP, říjen – 3. souvislé vyjadřování

Souvislé vyjadřování je **zaměřeno** na zapamatování a reprodukci krátkého příběhu a básniček.

Vzdělávací nabídka: poslech, reprodukce a popis děje.

8. Obsahová analýza TVP, říjen – 4. vlastní projev

Vlastní projev je **zaměřený** na používání slov „ano, ne, prosím, děkuji“ a reprodukci podzimní básně.

Vzdělávací nabídka: báseň a žádání o pomoc.

Listopad

9. Obsahová analýza TVP, listopad – 1. slovní zásoba

Slovní zásoba je **zaměřena** na poznání a pojmenování základních barev a jejich odstínů, pojmenování částí těla, pojmenování zdravých potravin, a hledání souvislostí mezi počasím a oblečením.

Vzdělávací nabídka: didaktické hry, pohybové hry, komunitní kruh (Co je dobré pro naše zdraví?), prohlížení knih.

10. Obsahová analýza TVP, listopad – 2. porozumění řeči

Porozumění řeči je **zaměřeno** na porozumění čteného textu a citově zabarvených vět. Dítě by mělo znát význam ovoce a zeleniny, rozlišovat mezi pojmy vysoký x nízký apod. ve vztahu k tělu.

Vzdělávací nabídka: poslech básně, diskuze („Jak to vypadá v ordinaci?“), komunitní kruh („Co škodí zdraví?“) a práce s pracovními listy a předměty.

11. Obsahová analýza TVP, listopad – 3. souvislé vyjadřování

Souvislé vyjadřování je **zaměřeno** na rozvíjení souvislého vyjadřování.

Vzdělávací nabídka: převyprávění (reprodukce) příběhu nebo krátkého textu.

12. Obsahová analýza TVP, listopad – 4. vlastní projev

V projektovaném kurikulu nebylo nic **zaznamenáno**.

Prosinec

13. Obsahová analýza TVP, prosinec – 1. slovní zásoba

Slovní zásoba je **zaměřena** na rozvíjení slovní zásoby (Mikuláš, vánoce), opakování základních barev, poznání a pojmenování volně žijících ptáků a zvířátek.

Vzdělávací nabídka: popis obrázků, reprodukce básní, diskuze, poslech koled, ochutnávání vánočního cukroví a prohlížení knih, encyklopedií, vyprávění nad obrázky, jak se staráme o zvířátka v zimě – krmítka, krmelec a jiné.

14. Obsahová analýza TVP, prosinec – 2. porozumění řeči

Porozumění řeči je **zaměřeno** na vytváření základního souboru na základě stejné barvy (nadřazené pojmy).

Vzdělávací nabídka: třídění předmětů, obrázků do vytvořených skupin.

15. Obsahová analýza TVP, prosinec – 3. souvislé vyjadřování

Souvislé vyjadřování je **zaměřeno** na popis obrázků s vánoční tematikou.

Vzdělávací nabídka: popis obrázků.

16. Obsahová analýza TVP, prosinec – 4. vlastní projev

Vlastní projev je **zaměřený** na zapamatování a reprodukci delšího textu, poznání nových písní (koled), a rozvoj vlastního projevu.

Vzdělávací nabídka: poslech a reprodukce vánočních básní, poslech a zpěv koled, a komunikační kruh (Proč by nikdo neměl být o vánocích sám, umíme být na sebe hodní celý rok?).

Leden

17. Obsahová analýza TVP, leden – 1. slovní zásoba

Slovní zásoba je **zaměřena** na pojmenování částí lidského těla, rozvoj jazykových receptivních a produktivních dovedností a pojmenování oblečení. Děti by se měly seznámit s pojmy jako „vytrvalost“ a „houževnatost“. Děti by se měly učit pojmenovat zvířátka a ptáky žijící volně v lese.

Vzdělávací nabídka: pohybové hry, reprodukce básně, diskuze, poslech pohádky, prohlížení obrázků, knih včetně encyklopedií.

18. Obsahová analýza TVP, leden – 2. porozumění řeči

Porozumění řeči je **zaměřeno** na rozvíjení dovedností, jež předcházejí čtení a psaní. Děti by se měly učit hledat rozdíly (velký vs. malý apod.), manipulovat s předměty podle pokynů a pochopit smysl hádanek.

Vzdělávací nabídka: práce s pracovními listy a obrázky, hádanky o zvířatech.

19. Obsahová analýza TVP, leden – 3. souvislé vyjadřování

Souvislé vyjadřování je **zaměřeno** na rozvoj souvislého vyjadřování dětí a reprodukci slyšeného textu.

Vzdělávací nabídka: vyprávění, poslech a následná reprodukce příběhu.

20. Obsahová analýza TVP, leden – 4. vlastní projev

Vlastní projev je **zaměřený** na rozvíjení zájmu o řečovou podobu slova pomocí básní, produktivních dovedností a reprodukci básní a písní. Děti by se měly připravit na průběh zápisu.

Vzdělávací nabídka: reprodukce básní a písní, diskuze.

Únor

21. Obsahová analýza TVP, únor – 1. slovní zásoba

Slovní zásoba je **zaměřena** na rozvíjení pojmenování geometrických tvarů, hudebních nástrojů, povolání, pracovních nářadích a seznámení s novými pojmy (masopust).

Vzdělávací nabídka: prohlížení encyklopedií a knih, práce s obrázky a předměty a seznamování s novými písněmi.

22. Obsahová analýza TVP, únor – 2. porozumění řeči

Porozumění řeči je **zaměřeno** na používání pojmů úzký x široký, vysoký x nízký (proti-klady).

Vzdělávací nabídka: práce s pracovními listy.

23. Obsahová analýza TVP, únor – 3. souvislé vyjadřování

V projektovaném kurikulu nebylo nic **zaznamenáno**.

24. Obsahová analýza TVP, únor – 4. vlastní projev

Vlastní projev je **zaměřený** na rozvíjení řečových schopností, seznamování s novými písněmi a jejich následnou reprodukci.

Vzdělávací nabídka: poslech a zpěv písní, reprodukce tematických básní (jaro, masopust aj.).

Březen

25. Obsahová analýza TVP, březen – 1. slovní zásoba

Slovní zásoba je **zaměřena** na vyjmenování členů rodiny, příslušenství bytu (pokoje, nábytek apod.), poznání základních barev, pojmenování dopravních prostředků a jejich rozdělení podle

Vzdělávací nabídka: diskuze, práce s obrázky, popis obrázků, didaktické hry, a pohybové hry.

26. Obsahová analýza TVP, březen – 2. porozumění řeči

Porozumění řeči je **zaměřeno** na poznání pravdivosti a nesmyslů u výroků nebo obrázků.

Vzdělávací nabídka: popis obrázku (Co je pravda a co ne?)

27. Obsahová analýza TVP, březen – 3. souvislé vyjadřování

V projektovaném kurikulu nebylo nic *zaznamenáno*.

28. Obsahová analýza TVP, březen – 4. vlastní projev

V projektovaném kurikulu nebylo nic *zaznamenáno*.

Duben

29. Obsahová analýza TVP, duben – 1. slovní zásoba

Slovní zásoba je **zaměřena** na vyjmenování znaků jara a pojmenování zvířátek a jejich mláďátek. Děti by se měly seznámit s pojmem „zvěrolékař - veterinář“ a měly by mít možnost prohlížení knih a encyklopedií.

Vzdělávací nabídka: komunitní kruh (povídání o jaru), prohlížení knih a encyklopedií, popis obrázků, komunitní kruh a návštěva ordinace zvěrolékaře.

30. Obsahová analýza TVP, duben – 2. porozumění řeči

Porozumění řeči je **zaměřeno** na rozlišování nápadných rozdílů (malý x velký, krátký x dlouhý aj.), manipulování podle pokynů, vytváření skupin podle společných znaků, tvoření protikladů a seznámení s hádankami.

Vzdělávací nabídka: práce s pracovními listy, využití hádanek, práce s obrázky na magnetické tabuli, poslech písní.

31. Obsahová analýza TVP, duben – 3. souvislé vyjadřování

Souvislé vyjadřování je **zaměřeno** na popis děje na obrázku, rozvíjení souvislého vyjadřování a převyprávění krátkého textu.

Vzdělávací nabídka: popis obrázku, poslech a převyprávění příběhu.

32. Obsahová analýza TVP, duben – 4. vlastní projev

Vlastní projev je **zaměřený** na povídání si o tom, kdo má doma, jaké zvířátko.

Vzdělávací nabídka: jarní písničky a básničky, povídání a rozhovory.

Květen

33. Obsahová analýza TVP, květen – 1. slovní zásoba

Slovní zásoba je **zaměřena** na procvičování a pojmenování základních barev a jejich odvozených a rozšiřování slovní zásoby. Děti by se měly seznámit s pojmem „žít ve volné přírodě“.

Vzdělávací nabídka: popis obrázků, prohlížení encyklopedií s hmyzem, pozorování v přírodě, didaktické hry s barevnými obrázky a komunitní kruh (pojmenování květin).

34. Obsahová analýza TVP, květen – 2. porozumění řeči

Porozumění řeči je **zaměřeno** na vyslechnutí a pochopení delšího veršovaného textu, pochopení a rozbor pohádky „Broučci“.

Vzdělávací nabídka: poslech a rozbor textů a pohádky.

35. Obsahová analýza TVP, květen – 3. souvislé vyjadřování

Souvislé vyjadřování je **zaměřeno** na převyprávění krátkého textu pohádky.

Vzdělávací nabídka: poslech pohádky z knihy Broučci.

36. Obsahová analýza TVP, květen – 4. vlastní projev

Vlastní projev je **zaměřený** na rozvíjení vlastního projevu ve větách. Dítě by mělo zvládnout říct vlastními slovy, co dělalo o víkendu.

Vzdělávací nabídka: komunitní kruh (Co jsi dělal o víkendu?).

Červen

37. Obsahová analýza TVP, červen – 1. slovní zásoba

Vlastní projev je **zaměřený** na seznamování a pojmenovávání zvířátek žijících v zoo, rozvoj slovní zásoby o sportu a olympiádě a poznání naší státní hymny. Děti by se měly seznámit s pojmem „zvěrolékař“ a také s rozmanitými druhy zvířat a jejich barvami.

Vzdělávací nabídka: povídání nad obrázky u Mg tabule, popis obrázků, poslech a rozbor státní hymny, diskuze s dětmi, prohlížení atlasu, knih o zvířatech a encyklopedie.

38. Obsahová analýza TVP, červen – 2. porozumění řeči

Porozumění řeči je **zaměřeno** na rozvíjení tvorby protikladů (malý x velký apod.) a schopnosti třídění do skupin podle společných znaků. Dítě by mělo umět rozlišit dobro od zla v pohádkách.

Vzdělávací nabídka: práce s pracovními listy, třídění oblečení, řešení hádanek a rébusů, poslech pohádek a příběhů včetně jejich reprodukce.

39. Obsahová analýza TVP, červen – 3. souvislé vyjadřování

Souvislé vyjadřování je **zaměřeno** na rozvoj souvislého vyjadřování a vyprávění podle obrázků.

Vzdělávací nabídka: popis obrázků a čtení „malovaného příběhu“.

40. Obsahová analýza TVP, červen – 4. vlastní projev

Vlastní projev je **zaměřený** na rozšiřování slovní zásoby.

Vzdělávací nabídka: komunitní kruh a písnička o Africe.

Shrnutí a proces kódování

Při analýze obsahu TVP jsem se zaměřila jak na cíle, vzdělávací nabídku, využití vzdělávací oblasti z RVP PV, tak i na způsob projektování TVP učitelů s různou délkou praxe. Hledala jsem v TVP ukotvení lexikálně-sémantické roviny jazyka a jejích oblastí, s cílem zmapovat rozložení lexikálně-sémantické roviny jazyka v obsahu TVP během celého roku.

Nejdříve jsem tedy hledala **jevy (cíl, vzdělávací nabídka)** v kopii TVP a ty jsem následně ve stejné formulaci přepisovala do vytvořených tabulek. Tabulky jsem dále konkretizovala do čtyř oblastí lexikálně-sémantické roviny jazyka. Přehledný seznam kódů mi tak umožnil jednoduché **kategorizování**. S ohledem na obsah TVP a cíle praktické části byly zvoleny následující kategorie: formulace cílů, formulace vzdělávací nabídky a využití vzdělávacích oblastí z RVP PV.

Tab. 2: Vytvořené kategorie na základě obsahové analýzy

Projektování třídního vzdělávacího programu		
Formulace cílů	<i>Začínající učitel</i>	Např. Zjistit pěveckou úroveň třídy Opakování básní vést děti k souvislému vyjadřování Seznámit děti s novými pojmy

Formulace vzdělávací nabídky		Nadále cvičit pojmy (vysoký x malý)
	<i>Zkušený učitel</i>	Např. Rozvíjet slovní zásobu Učit děti nová slova Cvičit paměť Obohatit citový život dětí Vštípit dětem pojem „zdravý životní styl“
	<i>Začínající učitel</i>	Např. Hra na jména „Poznej kamaráda“ Básnička „Rodina“ Komunitní kruh (Co jsi dělal o víkendu?)
	<i>Zkušený učitel</i>	Např. PH, HPH, KK Seznámení s novými básněmi Prohlížení ptáků, zvířátek v knihách Pracovní listy
	<i>Začínající učitel</i>	Využito: Dítě a jeho psychika Dítě a společnost

Využití vzdělávacích oblastí z RVP PV		Dítě a svět
	<i>Zkušený učitel</i>	Využito: Dítě a jeho tělo Dítě a jeho psychika Dítě a ten druhý Dítě a společnost Dítě a svět

Tabulka nám objasňuje obsah TVP s ohledem na různou délku praxe učitelů a využití vzdělávací nabídky rozvíjející lexikálně-sémantickou rovinu jazyka. Vzhledem k obsáhlosti TVP byly vybrány pouze příklady.

Projektovaný TVP **zkušenou** učitelkou byl psaný psacím písmem a **začínající** učitelkou tiskacím písmem. U psacího písma dělalo občas problém přečíst danou tezi.

Formulace cílů

Bylo by určitě zajímavé zrealizovat obsahovou analýzu na **konzistentnost, přiměřenost a kontrolovatelnost cílů**, jelikož některé formulace se zdají být nešťastné. Místy člověk neví, jestli daný cíl je formulovaný pro dítě či pro učitele např. „*zjistit pěveckou úroveň třídy*“, nebo je vhodný pro danou věkovou skupinu dětí „*vštípit, cvičit paměť apod.*“. Některé cíle jsou formulovány příliš obecně nebo opisovány z minulých integrovaných bloků. **Zkušený** učitel seřazuje cíle pomocí čísel pod sebe a následně pod stejnými čísly seřazuje vzdělávací nabídku. **Začínající** učitel seřazuje cíle v odrážkách pod sebe a následně jim přiřazuje nepřiměřené množství vzdělávací nabídky (mnohem více/méně).

Formulace vzdělávací nabídky

Můžeme se setkat s konkretizací dané vzdělávací nabídky, ale také s pouhým opisem cíle nebo s pouhým cílem bez stanovené vzdělávací nabídky. Přesto ve většině případů se jedná o konkretizaci dané nabídky. Zmínění didaktické metody a pomůcek se ve většině případů objevuje u projektování **začínajícího** učitele. **Zkušený** učitel si plánuje vzdělávací

nabídku více obecně (např. pracovní listy) nebo i ve zkratkách (např. PH, KK) a široce (např. seznámení s novými podzimními básněmi).

Za zmínění stojí i terminologie vzdělávací nabídky učitelů „ptáci, zvířátka/živočichové“ , „zpívání pro radost“ , „cvičení paměti“ a jiné.

Využití vzdělávacích oblastí z RVP PV

Zkušený učitel má lexikálně-sémantickou rovinu jazyka zakomponovanou ve všech pěti oblastech. Začínající učitel pracuje hlavně s oblastí dítě a jeho psychika a dále dítě a svět, dítě a společnost.

Kvůli nevhodným formulacím cílů a vzdělávací nabídky dělalo někdy i obou učitelů problém najít nějaký cíl nebo vzdělávací nabídku vztahující se k lexikálně-sémantické rovině jazyka. Přesto po opakované analýze jsem dospěla k závěru. Je nutno podotknout, že vzdělávací oblasti by se měly vždy rozvíjet současně a ne pouze jedna. Při jedné činnosti se také rozvíjí více vědomostí, dovedností, schopností a hodnot. Proto je důležité brát vybrané kódy pružně s možností rozvíjení i jiných oblastí u dítěte.

5.2 Výsledky pozorování realizovaného kurikula

Z terénních poznámek jsem kódy (vzdělávací nabídku) přepsala do dvoudimenzionálních tabulek pro větší přehlednost. Denní tabulky jsem následně dala dohromady do týdenní tabulky. Některá vzdělávací nabídka se během týdne opakovala, ale četnost nebyla sledována. Sledovala jsem poskytovanou vzdělávací nabídku, rozvíjející lexikálně-sémantickou rovinu jazyka, dvěma učitelkami.

Popis práce začínající/zkušené učitelky je vždy pod tabulkou. Obsah tabulky nám říká, jaká oblast lexikálně-sémantické roviny byla rozvíjena, kdy během dne a jaká nabídka byla poskytována dětem. Režim dne je důležitý pro přehlednost a následné porovnání. Z přehledného uspořádání kódů (vzdělávací nabídky) se tvořily **kategorie**.

Název integrovaného bloku jsem neuváděla, aby byla dodržena anonymita mateřské školy. Témata jsem ponechala, ale více je zobecnila tak, jak jsou ukotvena v mnoha mateřských školách, nejen ve Zlínském kraji. Následně jsem pod každou dvoudimenzionální tabulku přidala popis práce dané učitelky a průběh týdne.

Téma: Zvířátka v zoo

Měsíc: Červen

Doba trvání: 10.6 – 14.6 2013 (první týden) – začínající učitelka

Tab. 3: První týden – slovní zásoba

Režim dne v mateřské škole	1. Slovní zásoba
<i>Volná hra</i>	Paní učitelko, co je to džbán, smrt? (odpovědi na otázky dětí) Prohlížení knih (kuchařky, encyklopedie)
<i>Řízená činnost</i>	Co je to? (barvy, tvary, zvířata – pojmenování) Poslech básně „Lvíček“ „Čáp ztratil čepičku“ (poznávání barev) Návštěva zoo (poznávání nových zvířat, slov) Práce s obrázkem, pojmenování (Co je to? Jak se jmenuje mláděčko zvířátka?) Divadelní představení (Křišťálová studánka) } nová slova Kouzelnické představení (Čeklin) } pojmenování
<i>Stravování</i>	Seznámení s pojmy „zdraví, nemoc“ Docházka – znalost jména (Je tady Alenka? Ano.)
<i>Odpočinek, hygiena</i>	Jaké barvy mají ručníky a mýdlo? (pojmenování základních barev) Seznámení s názvy povolání (uklízečka, kuchař, truhlář)
<i>Pobyt venku</i>	Sledování pohádky „Tom a Jerry“ Poslech pohádky „O červené karkulce“

Můžeme si povšimnout, že v rámci slovní zásoby je více realizován rozvoj pasivní slovní zásoby než aktivní. Jsou rozvíjena **témata**: barvy, zvířata, povolání, zdraví, jména a pohádkové postavy.

Řízená činnost byla dvakrát zaplněna netradiční formou a to divadelním, kouzelnickým vystoupením. Během něhož se děti seznamovaly s novými slovy a byly motivovány k pojmenování určitých předmětů a jevů. Pobyt venku byl také dvakrát nahrazen pohádkou v televizi, jelikož venku přišlo. Zde bych pouze **doporučila** slovní rozbor po dohledování. Děti měly k dispozici knihy, ale nebyly motivovány k práci s nimi. V rámci **slovní zásoby** je potřeba vyzdvihnout, že dítě se učí na základě slyšeného slova. Proto vznikaly i otázky dětí, když něčemu nerozuměly a chtěly to vysvětlit. Učitelka byla **trpělivá** a ráda dětem zodpověděla na všechny otázky.

Na základě pozorování bylo **zjištěno**, že **začínající učitelka** využívala každou volnou chvíli k rozvoji slovní zásoby (zopakování barev, jmen, pojmenování obrázků a okolí apod.). Začínající učitelka také často měnila **výšku a barvu hlasu** při mluveném projevu a tak dosáhla velké pozornosti u dětí.

Tab. 4: První týden – porozumění řeči

Režim dne v mateřské škole	2. Porozumění řeči
<i>Volná hra</i>	Roztřídíte kostky podle barev a uklidíte je. (úklid hraček - společné znaky)
<i>Řízená činnost</i>	Tvorba nadřazených pojmů (domácí, exotická, vodní aj. – pracovní listy)
<i>Stravování</i>	Pravdivost tvrzení (Citron je sladký. – Ne.) „Je to červené a sladké, co je to?“ – jahoda (svačina) } hádanky „Je to žluté a vypadá to jako srp měsíce?“ – banán }
<i>Odpočinek, hygiena</i>	
<i>Pobyt venku</i>	Manipulace s míčem podle pokynů (rozcvička) Divadelní představení (Křišťálová studánka) } otázky pro děti, Kouzelnické představení (Čeklin) } protiklady

V rámci porozumění řeči začínající učitelka rozvíjela tvoření nadřazených pojmů, poznání nesmyslů a pravdivostí, pokládala dětem hádanky a dbala na komplikované poky-

ny při manipulování předmětů, hlavně na školní zahradě. Avšak někdy chyběla potřebná motivace a tak nedošlo k zapojení všech dětí.

Dále využívala hádanky, a to každý den před dáváním svačin a oběda (na jídlo, zvířata apod.). Za celý týden jsem termín „protiklady“ slyšela pouze jednou od kouzelníka a to tehdy, když se děti ptal, jaký je opak malého králíčka apod.

Tab. 5: První týden – souvislé vyjadřování

Režim dne v mateřské škole	3. Souvislé vyjadřování
<i>Volná hra</i>	„Čtení knih“ – popis obrázků.
<i>Řízená činnost</i>	Reprodukce pohádky „ O červené karkulce“ Seřadit báseň chronologicky (4 obrázky) – dějovou posloupnost
<i>Stravování</i>	
<i>Odpočinek, hygiena</i>	
<i>Pobyt venku</i>	„Co všechno děti máme na školní zahradě??“ - popis

Souvislé vyjadřování u dětí bylo rozvíjeno pomocí popisu obrázků na magnetické tabuli. **Začínající učitelka** děti motivovala hrou na „školu“. Jedno dítě bylo učitel a další žáci (kooperativní hra). Dále po poslechu pohádky se děti ptala na přesný děj a snažila se nenapovídat. Po chvíli jim jako pomocníka dala čtyři chronologické obrázky děje. Děti je nejdříve seřadily a poté podle nich povykládaly děj. Chronologicky seřazovali i děj u básně o zvířátkách. Souvislé vyjadřování děti rozvíjely při vycházkách nebo pobytu na školní zahradě, kdy popisovaly prostředí kolem.

Tab. 6: První týden – vlastní projev

Režim dne v mateřské škole	4. Vlastní projev
<i>Volná hra</i>	
<i>Řízená činnost</i>	Komunitní kruh: Co jste dělali o víkendu? „Velké kolo uděláme“ hudebně-pohybová hra

<i>Stravování</i>	
<i>Odpočinek, hygiena</i>	„Co se říká před jídlem?“
<i>Pobyt venku</i>	V šatně přednes básně „Jablko“

Za celý týden děti pouze jednou přednášely báseň. Jednalo se o několik jednotlivců, kteří se mi v šatně chlubily tím, že se včera odpoledne naučily novou báseň. Před svačinami byly děti vedeny k zdvořilostním návykům. **Rituálem** před každou řízenou činností byla pohybová hra „Velké kolo uděláme“ a komunitní kruh. Děti zde měly velký prostor pro vlastní projev. U komunitního kruhu se většinou využívalo malých balónek anebo koruny (z papíru). Děti si je posílaly a pouze ten kdo je držel mohl mluvit. Ostatní děti musely dávat pozor a čekat než na ně přijde řada. Začínající učitelka musela zasahovat, aby si neskákaly do řeči. Tři mladší děti samy nikdy nemluvíly.

Téma: Sportování

Měsíc: Červen

Doba trvání: 17.6 – 21.6 2013 (**druhý** týden) – zkušený učitel

Tab. 7: Druhý týden – slovní zásoba

Režim dne v mateřské škole	1. Slovní zásoba
<i>Volná hra</i>	Prohlížení obrázků na magnetické tabuli Prohlížení, seznamování se zvířaty (encyklopedie, atlas)
<i>Řízená činnost</i>	Práce s obrázky „Jak se jmenují tyhle zvířátka?“ (pojmenování) Seznamování s pojmy „Co je ryba, savec, pták aj,?“
<i>Stravování</i>	
<i>Odpočinek, hygiena</i>	
<i>Pobyt venku</i>	Sledování pořadu Kostiček – rozvíjení slovní zásoby

Druhý týden měla ve své kompetenci **zkušená** učitelka. Dětem připravila podnětné prostředí pomocí knih a tematických obrázků. Pokračovala dál v tématu, které měly minulý týden zvolené. Důvodem byl blížící se výlet do zoo Lešné. Motivovala děti, proto k poznávání a pojmenování zvířat. Seznamovala děti s abstraktními pojmy jako je savec, ryba a pták. Některé děti se pořád ptaly, jestli je tučňák ryba nebo pták. K rozvoji slovní zásoby využila i pořady v televizi, když venku bylo nevhodné počasí. S dětmi poté vhodně rozebrala daný díl.

Tab. 8: Druhý týden – porozumění řeči

Režim dne v mateřské škole	2. Porozumění řeči
<i>Volná hra</i>	
<i>Řízená činnost</i>	Komunitní kruh – co je to škola? – význam pojmu
<i>Stravování</i>	„Děti, je to zelené a roste to na stromě?“ (kiwi) - hádky
<i>Odpočinek, hygiena</i>	„Běžte si umýt ruce, vyčurat, vemte s sebou svůj ručník, dejte ho ve třídě do koše a vraťte se na koberec.“ – porozumění pokynům
<i>Pobyt venku</i>	Pobyt venku na základě pravidel (porozumění pravidlům)

Během týdne realizovala vždy po snídani komunitní kruh u stolečků na dané tématu. Děti, jež chtěly mluvit se hlásily. U stolů poté udělaly i rozcvičku. Hádky na jídlo využívala opět **začínající** učitelka. Začínající učitelka měla i několikrát na děti před pobytem venku komplikovanější pokyny (uvědomované) a seznamovala je s pravidly před pobytem na školní zahradě.

Tab. 9: Druhý týden – souvislé vyjadřování

Režim dne v mateřské škole	7. Souvislé vyjadřování
<i>Volná hra</i>	Vypráví o reklamách, které viděli v televizi
<i>Řízená činnost</i>	
<i>Stravování</i>	

<i>Odpočinek, hygiena</i>	
<i>Pobyt venku</i>	

Jednoho dne využila zkušená učitelka volné hry dětí a to, když se smály jedné reklamě na Gormity. Motivovala je k vyprávění o obsahu dalších reklam. Děti poté malovali reklamu i na papíry a společně pojmenovávali, co namalovali

Tab. 10: Druhý týden – vlastní projev

Režim dne v mateřské škole	1. Vlastní projev
<i>Volná hra</i>	
<i>Řízená činnost</i>	Komunitní kruh: „Co jste dělali o víkendu?“
<i>Stravování</i>	„Co se říká před jídlem?“ „Co se říká paní kuchařkám?“ – zdvořilostní pojmy
<i>Odpočinek, hygiena</i>	
<i>Pobyt venku</i>	Zpěv „Sluníčko“ „Tulipán“

Během týdne zkušená učitelka realizovala vždy po snídani komunitní kruh u stolečků na dané témata. Děti, které chtěly mluvit zvedly ruku. Reprodukci písničky a užívání zdvořilostních pojmů používala dál během týdne.

Shrnutí a proces kategorizace

Pozorovala jsem realizované kurikulum začínající a zkušenou učitelkou po dobu dvou týdnů.

Začínající učitelka měla každé ráno na stole lístek se vzdělávací nabídkou a cíli, jimiž se daný den chtěla věnovat. V průběhu dne si je dopisovala do TVP a formulovala nové plány na nadcházející dny. Snažila se každou volnou chvíli děti nějakým způsobem podněcovat k rozvoji jak afektivních, kognitivních tak i psychomotorických cílů. Já jsem si všimla pouze rozvoje kognitivních cílů (jazyk a řeč).

Učitelka mluvila spisovně, správně artikulovala a pracovala se svým hlasem. Připravovala pro děti podnětné prostředí na každý den (encyklopedie, obrázky, nové hry a činnosti aj.), trpělivě odpovídala na každou otázku a všímala si individuálního rozvoje. V případě pokroku děti chválila. Přesto někdy chyběla motivace dětí k poskytovaným činnostem. Některé činnosti tak nebyly dokončeny. V případě nesplnění cílů na začátku týdne, snažila se je dohnat ke konci týdne.

Zkušená učitelka měla týdenní téma v TVP rozepsané už dopředu. Avšak nedržela se svého plánu a pokračovala v cílech kolegyně z minulého týdne. Důvodem byl blížící se výlet do zoo Lešná. Stejně jako kolegyně působila jako kvalitní mluvní vzor (práce s hlasem, artikulace apod.), přesto dávala dětem více volnosti. Dávala důraz na volnou aktivitu a nevstupovala do ní. Po snídani každý den aplikovala komunitní kruh a poté si opakovali činnosti se zvířátky. Když přišla začínající učitelka dala prostor jí a chystala si pomůcky pro další výchovně-vzdělávací aktivity.

Na základě pozorování poskytované vzdělávací nabídky (kódy) jsem si vytvořila kategorie. Při tvorbě kategorií jsem se zaměřila na obsah vzdělávací nabídky a pomocí jakých pomůcek, prostředků byla realizována.

Níže uvádím **charakteristiku kategorií**: činnosti s obrázky a pracovními listy, činnosti s médii, činnosti s předměty a činnosti se slovy. Při tvorbě kategorií jsem se zaměřila na obsah vzdělávací nabídky a pomocí jakých pomůcek, prostředků byla realizována. Rozčlenění kategorie s kódy jsou umístěny v závěru.

Činnosti s obrázky, pracovními listy byly aplikovány během řízené činnosti. Děti měly barevné obrázky připravené na pojízdné, magnetické tabuli a pracovní listy měla u sebe vždy učitelka. Pracovní listy si následně po vypracování zanesli do svých portfolií. Docházelo k rozvíjení slovní zásoby, porozumění řeči, souvislého vyjadřování, ale i vlastního projevu.

Činnosti s médii byly aplikovány během volné hry, řízené činnosti, odpočinku a pobytu venku. Jednalo se o využití knihy, časopisů a televize. Knihy, encyklopedie měli děti připraveny každé ráno na stolečku. Přístup k dětské knihovničce měli taky, ale ta je umístěna ve skleněné vitrině. Docházelo k rozvoji slovní zásoby a porozumění řeči.

Činnosti s předměty byly aplikovány během volné hry, řízené činnosti a pobytu venku. Zde jsem řadila činnosti, jež nabízela učitelka dětem. Učitelky využívaly hraček

(plastové ovoce, zvířátka), kostek, ovoce, a dalšího materiálního vybavení. Docházelo k rozvoji slovní zásoby a porozumění řeči.

Činnosti se slovy byly aplikovány během volné hry, řízené činnosti, stravování, odpočinku i hygieny, pobytu venku. Zde jsem řadila činnosti, u nichž bylo využito pouze mluveného slova a působení slova na děti. Bylo využito lidové tvorby (básně, písničky, říkadla a jiné), kulturních představení a komunikace s dětmi. Docházelo k rozvoji slovní zásoby, porozumění řeči, souvislého vyjadřování a vlastního projevu.

5.3 Výsledky komparace

Po interpretaci dat z obsahové analýzy a pozorování jsme vytvořily komparaci (porovnání) obou výsledků. Následující tabulky obsahují **z obsahové analýzy**: vzdělávací oblasti, cíle a vzdělávací nabídku. Podle obsahu byly přiřazeny k daným oblastem lexikálně-sémantické roviny jazyka. V rámci **pozorování** jsme zjistily, jestli bylo projektované kurikulum realizované anebo ne. Pod tabulkou jsou sepsány další činnosti, jež byly využity mimo oficiální, formální (psané) kurikulum.

Tab. 11: První týden pozorování (komparace)

Oblasti lexikálně-sémantické roviny	Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka	Realizace
Slovní zásoba	Dítě a jeho psychika	Objevovat život zvířátek v zoo	Povídání nad obrázky u Mg tabule	ANO
Slovní zásoba	Dítě a svět	Seznámit děti s pojmem Zvěrolékař	Komunitní kruh	NE
Slovní zásoba	Dítě a svět	Objevovat různé druhy zvířat, všimati si barvy a tvarů, roz-	Prohlížení knih, encyklopedií, kazety a DVD, obrázkový	ANO

		dílného způsobu života	materiál	
Porozumění řeči	Dítě a jeho psychika	Nadále cvičit pojmy vysoký x nízký, široký x tenký, malý x velký	Pracovní listy	NE
Porozumění řeči	Dítě a jeho psychika	Umět třídit do skupin	Třídění oblečení, v čem sportujeme...	NE
Porozumění řeči	Dítě a společnost	Chápat žertovný text, řešit hádanky o zvířatech, vést děti k přemýšlení	Žertovné básničky, hádanky, rébusy, prac.listy	ANO - HÁDANKY
Porozumění řeči	Dítě a společnost	Snažit se rozlišit význam pojmů dobro x zlo	Pohádka, příběh, četba, rozbor děje	ANO

Tabulka nám znázorňuje kooperaci projektovaného a realizovaného kurikula. Byly jsme však svědky neformálního a skrytého kurikula pomocí dalších činností. První týden realizovala začínající učitelka.

V rámci **slovní zásoby** se dále rozvíjelo poznání a pojmenování barev, poslech básní, seznámení s novými slovy na základě představení, seznámení s pojmy „zdraví, nemoc“, znalost jmen ve třídě, seznámení s názvy povolání a sledování pohádky, poslech čtené pohádky. Děti v průběhu týdne měly otázky na paní učitelku, v případě, že něčemu nerozuměli nebo bylo pro ně něco nové. V rámci **porozumění řeči** byly pracovní listy využity k tvoření nadřazených pojmů. Třídění oblečení neproběhlo, ale děti přesto pracovaly se společnými znaky předmětů a to hlavně při úklidu. Žertovný text užít nebyl, ale hádanky byly užívány před jídlem. Dále se rozvíjelo poznání pravdivostí a nepravdivostí a manipulace s předměty na základě pokynů. V rámci **souvislého vyjadřování** nebylo stanovené psané kurikulum, přesto bylo realizované nepsané. Rozvíjel se popis obrázků, reprodukce pohádky, chronologické seřazení obrázků a popis prostředí. V rámci **vlastního rozvoje**

také nebylo stanoveno psané kurikulum, přesto se rozvíjel vlastní projev, zdvořilostní návyky a reprodukce básně.

Z komparace bylo zjištěno, že větší vliv (na základě množství) na rozvoj lexikálně-sémantické roviny jazyka má nepsané kurikulum. Během týdne i dne byly provázaně rozvíjeny všechny oblasti. Je však důležité podotknout, že učitelka si dotvářela TVP během týdne a ke konci týdne se snažila dohnat co nejvíce cílů, jež nestihly během začátku týdne.

Tab. 12: Druhý týden pozorování (komparace)

Oblasti lexikálně-sémantické roviny	Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací Nabídka	Realizace
Slovní zásoba	Dítě a jeho psychika	Rozvíjet slovní zásobu dětí	Vyprávění nad obrázky, popisování obrázků	ANO
Slovní zásoba	Dítě a společnost	Učit se poznávat naši státní hymnu	Seznámení a poslech, rozbor	NE
Slovní zásoba	Dítě a společnost	Rozšiřovat znalosti o různých sportech, olympiádě	Vyprávění nad obrázky, rozhovory s dětmi	NE
Slovní zásoba	Dítě a svět	Rozšiřovat slovní zásobu v oblasti sportu	Povídání o sportovcích, druzích sportu, obrázky	NE
Souvislé vyjadřování	Dítě a jeho psychika	Rozvíjet souvislé vyjadřování	Popisování obrázků zvířat	ANO
Souvislé vyjadřování	Dítě a jeho psychika	Vyprávět podle obrázků	Čtení „malovaného příběhu“	NE

Tabulka nám znázorňuje kooperaci projektovaného a realizovaného kurikula. Byly jsme však svědky neformálního a skrytého kurikula pomocí dalších činností.

V rámci **slovní zásoby** se rozvíjela slovní zásoba dětí tématem se zvířaty. Zkušená učitelka navazovala na téma z minulého týdne, jelikož děti čeká výlet do zoo Lešná. Sportovní téma se tento týden nerozvíjelo. U dětí se rozvíjelo poznání, pojmenování zvířat, seznamování s pojmy (savec, ryba, pták, aj.), sledování pohádek v televizi. V rámci **porozumění řeči** bylo také užito nepsané kurikulum. U dětí se rozvíjelo porozumění hádankám, manipulace s předměty na základě porozumění pokynům (neuvědomované) a porozumění významu některých slov (téma zvířata, škola). V rámci **souvislého vyjadřování** je paní učitelka vedla k reprodukci obsahu reklam, jež viděly. Děti přišly s tématem reklamy samy během volné hry. V rámci vlastního projevu se u dětí rozvíjel vlastní projev v komunitním kruhu, reprodukce písně a užívání zdvořilostních pojmů.

Na základě komparace jsme zjistily, že bylo opět využito více nepsaného kurikula než psaného. Můžeme si všimnout provázanosti a systematickosti mezi minulým týdnem. Některá vzdělávací nabídka byla realizována znovu. Je možné, že učitelky spolupracovali a řekli si co je potřeba dále rozvíjet. Zkušená učitelka také více improvizovala s ohledem na denní atmosféru, blížící se výlet do zoo a počasí.

5.4 Shrnutí výsledků, závěry a doporučení pro praxi

Nesmíme opomenout, že na základě kvalitativního výzkumu se vzniklé závěry týkají pouze mého výzkumného souboru a nelze ho zevšeobecnit.

5.4.1 Odpověď na hlavní výzkumný problém

Jakou vzdělávací nabídku využívá učitel při rozvoji lexikálně-sémantické roviny jazyka u dětí předškolního věku před nástupem do základní školy?

Na základě výsledků pozorování a obsahové analýze rozdělují využívanou vzdělávací nabídku na dvě kategorie a to: **dovednosti receptivní** a **dovednosti perceptivní**. Zmiňované kategorie jsou vytvořeny v RVP PV(2004).

- **Dovednosti receptivní (vnímání, naslouchání, porozumění)** – chápání vtipů a hádanek, společné diskuze, sestavení dějové posloupnosti, poznání nesmyslů a pravdivosti, porozumění obsahu pojmů, poslech čtených či vyprávěných pohádek a příběhů, poslech básní a písní, prohlížení a práce s knihou, prohlížení encyklopedie a atlasu, rozšiřování pasivní slovní zásoby, porozumění pokynům, chápání citově zabarvené věty, porozumění synonymům a tvoření protikladů, seznamování se se sdělovacími prostředky, odpovědi na dětské otázky, umělecké představení a jiné.

- **Dovednosti produktivní (vytváření pojmů, vlastní projev, vyjadřování)** - řečové hry, hry se slovy, společné diskuze, rozhovory, komunitní kruh, vyprávění vlastního zážitku, reprodukce pohádky, přednes básně a zpěv písně, popis obrázku, užívá zdvořilostní návyky, rozšiřování aktivní slovní zásoby, tvoření synonym antonym a homonym, hudebně-pohybová hra, hry situační a kooperativní, otázky dětí, tvoření nadřazených slov (třídění do skupin) a jiné.

Odpověď na výzkumné otázky:

A. Jak jsou rozloženy oblasti lexikálně-sémantické roviny jazyka v třídním vzdělávacím programu během roku?

Odpověď na výzkumnou otázku A. jsme získali metodou obsahové analýzy. Oblasti jsou rozloženy systematicky, provázaně a celistvě do celého roku v TVP. Mezi zmiňované *oblasti* patří: slovní zásoba, porozumění řeči, souvislé vyjadřování a vlastní projev.

Slovní zásoba: Témata jsou zvolena na základě ročních období a tradic. Na začátku roku se děti seznamují s novými učitelkami, kamarády, svojí značkou, dětskou knihovnou; ovocem, významem zdraví a s pohádkovými postavami. Dále se zaměřuje na slovní zásobu spojenou s tradicemi, sportem, zvířátky, lidským tělem, hudebními nástroji, povoláním, rostlinami, rodinou apod. Děti se dokonce seznamují s pojmy jako je „houževnatost, vytrvalost“, „zdravý životní styl“ a „žít ve volné přírodě“.

Porozumění řeči: Děti jsou vedeny systematicky po celý rok k chápání emocí a citově zbarvených vět, tvoření protikladů, manipulaci předmětů podle pokynů, vyčlenění ze skupiny, porozumění obsahu pojmů, chápání hádanek a poznání pravd a nepravd. U dětí se během roku **nerozvívělo** pouze chápání vtipů a tvoření slov podobného a různého významu (synonyma a homonyma). Což jsou prvky charakteristické právě pro 5 – 7 rok dítěte.

Souvislé vyjadřování: U dětí se rozvíjel popis obrázku, sestavení dějové posloupnosti a reprodukce děje pohádky nebo příběhu po celý rok. Kdy dějová posloupnost je charakterizovaná v TVP jako „seřazení děje“.

Vlastní projev: Opakuje se zde velmi často vyprávění vlastního zážitku v komunitním kruhu a používání zdvořilostních návyků. Nejvíce je v kurikulu obsažena reprodukce básní a písní, říkadel. Děti jsou vedeny k vlastnímu představení a přípravě na zápis do školy (v TVP od února).

B. Jakou vzdělávací nabídku rozvíjející lexikálně-sémantickou rovinu jazyka nabízí učitel dětem?

Odpověď na výzkumnou otázku B. jsme získaly metodou pozorování. Na základě výsledků pozorování jsme vytvořily **kategorie** a **kódy** s ohledem na užití prostředku, pomůcek při realizaci TVP:

Činnosti s obrázky, pracovními listy: pojmenování obrázků, poznávání barev na obrázcích, poznávání nových zvířat na obrázcích, seznámení s názvy povolání na obrázcích, prohlížení obrázků, chronologické seřazení obrázků básně, tvoření protikladů (velký x malý) v pracovních listech, popis obrázků, hledání pravdivosti, nepravdivosti na obrázku, tvoření nadřazených pojmů v pracovních listech.

Činnosti s médii (kniha, televize, počítač, rádio apod.): sledování pohádky „Tom a Jerry“, prohlížení knih, vyprávění o reklamách, prohlížení encyklopedií a atlasu, sledování pořadu Kostiček.

Činnosti s předměty: manipulace s předměty – třídění podle společných znaků, hádanky s ovocem, uklízení hraček (podle barev).

Činnosti se slovy: odpovědi na otázky dětí, poslech básně, pohádky, seznámení s pojmy „zdraví, nemoc“, znalost jména, hádanky, rozeznání pravdivého výroku učitelky, reprodukce pohádky, popis školní zahrady, komunitní kruh, „Velké kolo uděláme“ hudebně-pohybová hra, přednes básně, komplikované pokyny při rozcvičce, pokyny během dne, divadelní představení, kouzelnické představení, hry s pravidly, „Co se říká před jídlem?“, zdravení na ulici, zpěv, reprodukce pohádky.

C. Jaký je soulad realizované vzdělávací nabídky učitelem s obsahem v třídním vzdělávacím programu?

Odpověď na výzkumnou otázku C. jsme získaly porovnáním výsledků obsahové analýzy a pozorování. Pro porovnání hraje velkou roli rozdílná délka praxe učitel (začínající/zkušená).

Obě učitelky využívají rozmanitou vzdělávací nabídku, konkretizující na základě své tvořivosti. V realizovaném kurikulu se můžeme setkat s formálním, neformálním i skrytým kurikulem.

Obě učitelky pracovaly s projektovaným kurikulem. Přesto začínající učitel se ho držel více než zkušený. Zkušená učitelka byla více ovlivňována atmosférou, počasím a blížícím se výletem do zoo.

Na základě porovnání bylo zjištěno, že je lepší mít TVP otevřený a v průběhu týdne doplňovat podle potřeb. Zkušený učitel využíval vzdělávací nabídku i z minulého týdne, která byla aplikovaná začínajícím učitelem.

Z komparace bylo zjištěno, že lexikálně-sémantické roviny jazyka je rozvíjena nejvíce neformálním (nepísaným) kurikulem.

5.4.2 Doporučení pro praxi

Na základě výsledků empirického výzkumu jsem vypracovala doporučení pro učitele v mateřské škole.

Výsledky ukazují zahrnutí oblastí lexikálně-sémantické roviny jazyka v projektovaném i realizovaném kurikulu. Avšak chybí zahrnutí rozvoje antonym, synonym a homonym, tvoření nadřazených a podřazených slov. Proto by bylo dobré prohloubit poznatky v odborné literatuře např. Diagnostika dítěte předškolního věku (Bednářová, Šmardová, 2007) Logopedie (Klenková, 2006) a z publikací zabývajících se vývojovou psychologií.

Pro projektování třídního vzdělávacího programu by měly být stěžejní znalosti nejenom státního (RVP PV) a školního (ŠVP) kurikula, ale také schopnost pracovat s cíli a vzdělávací nabídkou. Na začátku projektování kurikula je potřeba položit si otázky podle Walterové (2004) a to: proč, koho, co, jak, v čem, kdy, za jakých podmínek a s jakými očekávanými výsledky vzdělávat. Učitelky by si mohli připomenout i taxonomii kognitivních cílů a tvoření cílů. Při TVP je také potřeba myslet na provázanost, komplexnost, při-

měřenost a kontrolovatelnost u cílů. V případě nejasností během projektování je výhodou otevřít *Manuál k přípravě školního (třídního) vzdělávacího programu mateřské školy* (Kolektiv autorů, 2005).

Bylo by dobré nechat týdenní plán otevřený a v průběhu do něho dopisovat na základě okolností. Je známo, že učitel využívá často improvizace mimo formální kurikulum.

Učitelky by mohly využít, že každá z nich má jinou délku praxe a obohatit se o své dosavadní poznatky, zkušenosti, dovednosti a hodnoty.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jakou vzdělávací nabídku využívá učitel při rozvoji lexikálně-sémantické roviny jazyka u dětí předškolního věku před nástupem do základní školy. Pro empirickou část jsem si zvolila kvalitativní výzkum. Práce je členěna na pět kapitol a rozdělena na část teoretickou, která se zabývá problematikou lexikálně-sémantické roviny jazyka a část praktickou, která je zaměřena na vlastní výzkumné šetření.

Předem stanovený výzkumný cíl a dílčí výzkumné cíle byly objasněny. Bylo popsáno, jakou vzdělávací nabídku využívají učitelé v rámci projektovaného, ale i realizovaného kurikula. Na základě výzkumu byly zjištěny nejasnosti v terminologii vzdělávací nabídky, cílů a lexikálně-sémantické rovině jazyka. Dále byl zjištěn vliv učitelů s rozdílnou délkou praxe na projektované i realizované kurikulum. Rozdíly jsou významné. Na závěr byly výsledky výzkumných metod porovnány. V rámci pozorování a obsahové analýzy byl popsán vliv formálního i neformálního kurikula. V závěru praktické části je vytvořeno doporučení pro učitele.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ, 2007. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-1829-0.
- [2] BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ, 2010. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-2569-4.
- [3] BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona, 2012. *Komunikace dětí předškolního věku*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3008-0.
- [4] CVRČEK, Václav a kolektiv, 2010. *Mluvnice současné češtiny: jak se píše a jak se mluví*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1743-5.
- [5] FONTANA, David, 2003. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-626-8.
- [6] GAVORA, Peter, 2005. *Učitel a žáci v komunikaci*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-104-9.
- [7] GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-185-0.
- [8] HENDL, Jan, 2012. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0219-6.
- [9] DITTRICHOVÁ, Jaroslava, Mechthild PAPOUŠEK a Karel PAUL, 2004. *Chování dítěte raného věku a rodičovská péče*. Praha: Grada. ISBN 80-247-0399-8.
- [10] KAMENS, David; MEYER, John; BENAVIDES, Aaron, 1996. *Worldwide Patterns in Academic Secondary Education Curricula*. Comparative Education Review. Č.40 May, s.116-138. ISSN: 00104086.
- [11] KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST, 2009. *Školní didaktika*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-571-4.
- [12] KLENKOVÁ, Jiřina a Helena KOLBÁBKOVÁ, 2003. *Diagnostika předškoláka: správný vývoj řeči dítěte*. Brno: MC nakladatelství. ISBN 80-239-0082-X.
- [13] KLENKOVÁ, Jiřina, 2006. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1110-9.
- [14] KOLEKTIV AUTORŮ, 2003. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství lidové noviny. ISBN 80-7106-134-4.

- [15] KOLEKTIV AUTORŮ, 2005. *Manuál k přípravě školního (třídního) vzdělávacího programu mateřské školy*. Praha: výzkumný ústav pedagogický. ISBN 80-87000-01-3.
- [16] KOLEKTIV AUTORŮ, 2006. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*, Praha: Výzkumný ústav pedagogický. ISBN: 80-87000-00-5.
- [17] KUTÁLKOVÁ, Dana, 2010. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3080-6.
- [18] KOŤÁTKOVÁ, Soňa, 2008. *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1568-1.
- [19] LANGMEIER Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1284-9.
- [20] LEJSKA, Mojmír, 2003. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. Brno: Paido. ISBN 978-80-200-2257-8.
- [21] LECHTA, Viktor, 1990. *Logopedické repetitorium*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. ISBN 80-08-00447-9.
- [22] LECHTA, Viktor, 2003. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-801-5.
- [23] LECHTA, Viktor, 2011. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-977-4.
- [24] LOTKO, Edvard, 2005. *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-0720-5.
- [25] LYNCH, Charlotte a Julia KIDD, 2002. *Cvičení pro rozvoj řeči: prevence a náprava poruch komunikace u mladších dětí*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-571-7.
- [26] MAŇÁK, Josef, Tomáš JANÍK a Vlastimil ŠVEC, 2008. *Kurikulum v současné škole*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-175-1.
- [27] NELEŠOVSKÁ, Alena, 2005. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Praha: Grada. ISBN 80-247-0738-1.
- [28] OPRAVILOVÁ, Eva a Vladimíra GEBHARTOVÁ, 2011. *Rok v mateřské škole: učebnice pro pedagogické obory středních, vyšších a vysokých škol*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-703-9.

- [29] PRÁŠILOVÁ, Michaela a Eva ŠMELOVÁ, 2010. *Kurikulum a jeho tvorba II. Školní vzdělávací program*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-2607-5.
- [30] PRÁŠILOVÁ, Michaela, 2006. *Tvorba vzdělávacího programu*. Praha: Triton. ISBN 80-7254-712-7.
- [31] PRŮCHA, Jan, 2002. *Učitel: současné poznatky o profesi*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-621-7.
- [32] PRŮCHA, Jan, 2009. *Jazyk dětí předškolního věku a komunikace v mateřské škole*. Pedagogická orientace: Vědecký časopis České pedagogické společnosti. Č. 4, s. 22-37. ISSN 1211-4669.
- [33] PRŮCHA, Jan, 2011. *Dětská řeč a komunikace: poznatky vývojové psycholinguistiky*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3603-7.
- [34] PRŮCHA, Jan, 2013. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0456-5.
- [35] PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 2013. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0403-9.
- [36] PRŮCHA, Jan a Soňa KOŤÁTKOVÁ, 2013. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0495-4.
- [37] SKALKOVÁ, Jarmila, 2007. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1821-7.
- [38] SMOLÍKOVÁ, Kateřina a kolektiv autorů, 2006. *Manuál k přípravě školního (třídního) vzdělávacího programu mateřské školy*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze. ISBN 80-87000-01-3.
- [39] SPOUSTA, Vladimír, 1993. *Základní výchovné činnosti třídního učitele*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-0552-1.
- [40] SVOBODOVÁ, Eva, 2010. *Vzdělávání v mateřské škole: Školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-774-9.
- [41] ŠKODOVÁ, Eva a Ivan JEDLIČKA, 2003. *Klinická logopedie*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-546-6.
- [42] ŠMELOVÁ, Eva a Alena NELEŠOVSKÁ, 2009. *Učitel mateřské školy v reflexi současných proměn*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2272-5.

- [43] ŠVARŤÍČEK, Roman , Klára ŠEĎOVÁ a kolektiv, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [44] TICHÁ, Alena a Milena RAKOVÁ, 2007. *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími: od narození do 8 let*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-100-6.
- [45] VÁGNEROVÁ, Marie, 2005. *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0956-8.
- [46] VYBÍRAL, Zdeněk, 2005. *Psychologie komunikace*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-998-4.
- [47] WALTEROVÁ, Eliška, 2004. *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-083-2.
- [48] ZAJITZOVÁ, Eliška, 2011. *Předškolní vzdělávání a jeho význam pro rozvoj jazyka a řeči*. Praha: Hnutí R. ISBN 978-80-86798-14-1.
- [49] ZELINKOVÁ, Olga, 2001. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8544-X.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

- RVP Rámcový vzdělávací program.
- RVP PV Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.
- VUP Výzkumný ústav pedagogiky.
- NÚOV Národní ústav odborného vzdělávání.
- ŠVP Školní vzdělávací program.
- TVP Třídní vzdělávací program.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Kurikulární návaznost (RVP PV, 2004)	26
--	----

SEZNAM TABULEK

Tab. 1: Vývoj slovní zásoby (Klenková, 2006)	21
Tab. 2: Vytvořené kategorie na základě obsahové analýzy	49
Tab. 3: První týden – slovní zásoba	53
Tab. 4: První týden – porozumění řeči	54
Tab. 5: První týden – souvislé vyjadřování	55
Tab. 6: První týden – vlastní projev	55
Tab. 7: Druhý týden – slovní zásoba	56
Tab. 8: Druhý týden – porozumění řeči	57
Tab. 9: Druhý týden – souvislé vyjadřování	57
Tab. 10: Druhý týden – vlastní projev	58
Tab. 11: První týden pozorování (komparace)	60
Tab. 12: Druhý týden pozorování (komparace)	62

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I – Teoretické východisko

Příloha II - Režim v mateřské škole

Příloha III – Výpisky z pozorování

Příloha IV – Kopie týdenního plánu z TVP

Příloha V – Obsahová analýza TVP

PŘÍLOHA P I: TEORETICKÉ VÝCHODISKO

Vybrali jsme čtyři oblasti, jenž se toho nejvíce týkají (Klenková, Kolbábková, 2003). Dále jsme do každé oblasti rozepsali části lexikálně-sémantické roviny podle Bednářové, Šmardové (2007). Následující strany obsahují **oblasti: slovní zásobu, porozumění, vlastní projev a souvislé vyjadřování.**

1. Slovní zásoba

Slovní zásoba je základem myšlení každého jedince. Dětská řeč se začíná nejdříve vázat k příslušným předmětům a situacím. Děti se učí poznávat předměty, činnosti, jevy a následně je pojmenovat.

Vývoj slovní zásoby závisí na více faktorech (více v kapitole 2.), ale také na zkušenosti dítěte a pochopení situací. Když dítě pochopí dané slovo a jeho obsah, posléze se stane prvkem jeho slovní zásoby. Slovní zásoba se dělí na pasivní a aktivní. **Pasivní slovní zásoba** jsou slova, kterým dítě sice rozumí, ale aktivně je nepoužívá. **Aktivní slovní zásoba** je komplex slov, jenž dítě aktivně používá při komunikaci (Klenková, 2006; Klenková, Kolbábková, 2003).

Klenková, Kolbábková (2003) zmiňují i **témata**, jenž se u dítěte předškolního věku nejčastěji využívají k rozvoji (paměť, slovní zásoba) roviny : pohádkové postavy, základní i odvozené barvy, geometrické tvary, číselná řada nejméně do 6, lidské tělo, zvířata a jejich mláďata, květiny, prostorové pojmy (vpravo, vlevo, pod, nad aj.), kalendář (části dne, roční období, dny v týdnu), potraviny, dopravní prostředky, hračky, oblečení, ovoce a zelenina, zážitky, zvyky a tradice.

Pasivní slovní zásoba (Bednářová, Šmardová, 2007) :

- Ukaž mi na obrázku. (daný předmět) **VĚK: 3**
- Ukaž obrázek věci podle použití. (V čem spíme?) **VĚK: 3**
- Ukaž na obrázku činnost. (Kdo plave?) **VĚK: 3**
- Ukaž obrázek podle podstatného znaku. (To je lékař - Ukaž, kdo léčí.) **VĚK: 3 – 3,5**
- Ukaž obrázek podle aktuální situace.(Ukaž mi, co si oblečeme, když venku sněží.) **VĚK: 4**

Aktivní slovní zásoba (Bednářová, Šmardová, 2007) :

- Pojmenuj obrázky, které ti ukazují. (běžné předměty) **VĚK: 3 – 3,5**
- Řekni, co je na obrázku. **VĚK: 3 – 3,5**

- Pojmenuj, co dělá daná profese. (učitel učí, kuchař vaří aj.) **VĚK: 5**
- Pojmenuj věci jedním slovem. (hračky – nadřazené pojmy) **VĚK: 5 - 6**

Zájem o obrázkové knihy (Bednářová, Šmardová, 2007) :

- Ukaž mi, co se ti v knize líbí. **VĚK: 3**
- Jaké knihy znáš? **VĚK: 4 - 5**
- Poslouchej pohádku. (naslouchání, porozumění děju) **VĚK: 4**

(Rozvoj slovní zásoby – trpělivě odpovídat na otázky dítěte, pojmenovávat vše kolem dítěte, práce s obrázkovými knihami a encyklopediemi, vysvětlovat neznámé pojmy dítěti, logopedické kostky Hádej, skládej, povídej I a II a další.)

2. Porozumění řeči

Porozumění řeči je důležitý předpoklad pro manipulaci s předměty podle našich pokynů a tvoření nadřazených pojmů, či protikladů (vybrat obrázky ze skupiny, práce s antonymy a synonymy apod.) (Klenková, 2006; Klenková, Kolbábková, 2003).

Manipulace s předměty, obrázky podle pokynů (Bednářová, Šmardová, 2007) :

- Poskládej předměty tak, jak ti řeknu. (před, za, mezi, pod, nad aj.) **VĚK: 4**
- Přiřaď, co k sobě patří. Utvoř dvojice a vysvětli to. (polštář a peřina) **VĚK: 5**

Výběr obrázků podle pokynů (Bednářová, Šmardová, 2007) :

- Vyber obrázky podle společných znaků. (Podej mi všechno, s čím si hrajeme - hračky) **VĚK: 3,5**
- Vyber obrázky stejné skupiny. (Vyber z obrázků všechny květiny. – nadřazené pojmy) **VĚK: 4**
- Vyber si červenou pastelku, černou fixu a namaluj červené kolečko. (dlouhé, komplikované pokyny) **VĚK: 5,5 - 6**

Vyčlenění ze skupiny (Bednářová, Šmardová, 2007) :

- Vyber, co do skupiny obrázků nepatří. (lampa mezi potravinami) **VĚK: 4**

Slova opačného významu – protiklady (Bednářová, Šmardová, 2007) :

- Ukaž, kdo je na obrázku krátký. – dlouhý **VĚK: 4 - 5**
- Řekni nám podle obrázku. Tento chlapec je malý – pán je ...? **VĚK: 5 -6**

Slova podobného, různého významu – synonyma, homonyma (Bednářová, Šmardová, 2007) :

- Jak bychom to mohli říct jinak? (dům, chaloupka, stavení aj.) **VĚK: 5, 5 - 6**
- Vymysli slovo stejného zvuku, ale různého významu. (oko, koruna aj.) **VĚK: 5, 5 - 6**

Chápání citově zabarvené věty (Bednářová, Šmardová, 2007) :

- Ukaž, kdo je na obrázku smutný. **VĚK: 4 - 5**
- Řekni, podle toho co slyšíš, zdali jsem smutný, veselý, rozzlobený aj. **VĚK: 5**

Obsah pojmů (Bednářová, Šmardová, 2007) :

- Řekni, užitek daných věcí. (proč máme knihy, auta aj.) **VĚK: 4 - 5**
- Definuj význam pojmů. (auto, míč, škola aj.) **VĚK: 5**

Chápání vtipů, hádanek (Bednářová, Šmardová, 2007) :

- Co to je? (V létě se zelenají, na podzim opadají – listy.) **VĚK: 5**
- Poznej podle popisu danou věc. (charakteristické znaky) **VĚK: 5**

Poznání nesmyslů a pravdy (Bednářová, Šmardová, 2007) :

- Podívej se na obrázek a řekni mi, co je na něm nesprávně. (Auto má křídla.) **VĚK: 5, 5 - 6**
- Je to správně? (Citron je sladký. Cukr je kyselý.) **VĚK: 5, 5 - 6**

(Rozvoj pro porozumění řeči – postupovat od nejlehčího po nejtěžší, práce s obrázky a dalšími pomůckami, mluvit s dítětem, slovní hry apod.)

3. Souvislé vyjadřování

Souvislé vyjadřování je důležité pro vstup do základní školy. Dítě by mělo umět sestavit a reprodukovat příběh a také vyprávět pohádku. Mělo by umět mluvit rozvitými větami a být schopno hovořit samo spontánně, souvisle. Tahle oblast je propojená s pragmatickou rovínou (Klenková, 2006; Klenková, Kolbábková, 2003).

Popis obrázku (Bednářová, Šmardová, 2007) :

- Řekni mi, co vidíš na obrázku. **VĚK: 3 – 3,5**
- Řekni rozpočítadlo. **VĚK: 5**

Sestavení dějové posloupnosti (Bednářová, Šmardová, 2007) :

- Seřaď čtyři obrázky za sebou, jak šel příběh a řekni nám ho. **VĚK: 5**

Reprodukce pohádky (Bednářová, Šmardová, 2007) :

- Vyber si pohádku, která se ti líbí a povyprávěj ji. **VĚK: 5, 5 - 6**

(Rozvoj souvislého vyjadřování – práce se čtyřmi obrázky z knih a časopisů, čtení pohádek a příběhu dětem, podněcovat dětskou představivost, tvořivost a fantazii apod.)

4. Vlastní projev

Vlastní projev je také důležitý pro vstup do základní školy. Dítě by mělo umět říct své jméno, příjmení, bydliště a pomocí rozvitých vět mluvit o svém zážitku.

Tahle oblast je úzce provázaná s pragmatickou rovinou. Přesto jsem ji tady zařadila, jelikož dítě by mělo samo zvládnout zazpívat píseň a přednést báseň, reprodukovat je (Klenková, 2006; Klenková, Kolbábková, 2003).

Vyprávění vlastního zážitku (Bednářová, Šmardová, 2007) :

- Co jsi dělal o víkendu? **VĚK: 3**
- S kým si rád hraješ, s jakou hračkou? **VĚK: 3**

Přednes básně (Bednářová, Šmardová, 2007) :

- Řekni, nám nějakou báseň. (známá, krátká) **VĚK: 4 - 5**

Zpěv písně (Bednářová, Šmardová, 2007) :

- Zazpívej mi nějakou píseň. **VĚK: 4 - 5**

Zdvořilostní návyky (Bednářová, Šmardová, 2007) :

- Co se říká před obědem? (Dobrou chuť.) **VĚK: 4 - 5**
- Děti potkají na ulici starší paní. Co se říká? (Dobrý den.) **VĚK: 4 - 5**

(Rozvoj vlastního projevu – u zpěvu a básně dávat důraz na prožitek, radost z dané činnosti ; pozitivní vzor ; hovořit s dítětem o všem a věnovat mu čas; vyprávění vlastního zážitku v komunitním kruhu, apod.)

PŘÍLOHA P II: REŽIM V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Vytvořeno pro dvou dimenzionální tabulky při analýze pozorování a zpracováno na základě:

- SVOBODOVÁ, Eva. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-774-9.
- Denní režim mateřské školy (výzkumný vzorek)

Volná hra – spontánní činnost dětí. Děti si samy volí formu, prostředky, spoluhráče, přesto ji učitel může iniciovat, obohacovat, korigovat nebo zastávat roli spoluhráče. Ve většině případů učitel připraví předem pomůcky a podnětné prostředí pro volnou hru. Objevuje se zde spontánní učení poznatků a dovedností, spontánní sociální interakce. V mateřské škole realizováno zpravidla ráno před snídaní (6:00 – 8:00 h.), po spánku (14:00 – 16:30 h.).

Řízená činnost – cílevědomá, naplánovaná činnost učitelem. Učitel by měl předem vědět cíl dané činnosti, k čemu má dítě směřovat. V mateřské škole realizováno zpravidla po snídání (8:30 – 9:30) a v některých případech i místo pobytu venku, nebo rovnou realizované venku.

Stravování – společné stravování u stolečků. Děti se učí správnému stolování, základům hygienickým a zdvořilostním. Jedná se o ranní snídání (8:00 – 8:30h.), svačinu (9:30 – 10:00h.), oběd (11:00-11:30h.), odpolední svačinu (14:00 – 14:30h.)

Odpočinek a hygiena – potřeba individuální, přesto pravidelně nabízená. K hygieně (toaleta, umytí rukou) v umývárně jsou děti vedeni takřka po každé činnosti a hlavně před každým stravováním. Odpočinkem je myšlen spánek na postelích, zpravidla realizován v 11:30 – 14:30h.. Děti se učí odpočinku, psychohygieně.

Pobyt venku – volný pohyb v mimoškolním prostředí, na čerstvém vzduchu. Většinou na školní zahradě, hřišti, případně vycházka do okolí. Zpravidla realizováno mezi svačinou a obědem v 10:00-11:00h.

PŘÍLOHA P III: VÝPISKY Z POZOROVÁNÍ

13. 6. 2013

PODNETNÉ PROSTR. → připravné p.u.c. → obrazy ručiček (domáci, v roo...)
když se před ručičkami
hily

**ČINN. S WHY,
OBR.**

PŘÍCHOJ DĚTÍ → pozdrav (ručička)
doporučení → prohlédnutí výřadky, když se před

SNÍDANĚ → kicho
barvy
kvalita

KOM. KUH → pomůcka (zrcem) → zrcem a dno
jako malá ručička?
Na jaké ručičce se kósim do roo?
jak se jmenují?

**ČINN.
SE
SLOM**

SL. ZÁSOBA

RŮZ. ČINNOST →

→ pantomima → ind. (výbrani) → por. obraz (přes
→ pozorování rukou
→ sledování a pojmenování
→ určení 1. klesky ve slově a mazání, klesky, posl. klesky

Slovník. VÝSTAV
VLASTNÍ PŘÍKAZ

**ČINN.
SE
SLOM**

→ píseň → doprovod klavír → děti na ručičkách u otaku
Když KRAVIŠY JAK SI VLASTNĚ POVIŠTE...
→ rozvíjení

SVĚTNA → mášev ovoce **ČINN.
SE
SLOM**
barvy, hrdinky

ŠATNA → motivace (přehled plná hraček a předmětů...)

ČINN. S PM

ZAHRABA → děti se responují s beruškami, některé si je kladí do ruk
volně na boku

1. mām. kra → "Na roo" → děti si kují na roo rami;
řadí po 1 (6 dětí) v doměku
představuje nějaké ručičky

→ možná
PÁM...

KUP

PŘÍLOHA P IV: KOPIE TÝDENNÍHO PLÁNU Z TVP

Dítě a svět

Dítě a společnost

1. Vztahování dítěte s okolním prostředím a zuby *VL. 100*
2. Způsob, jakým se dítě chová v různých situacích *VL. 100*
3. Představa dítěte o světě *VL. 100*
4. Představa dítěte o světě *VL. 100*
5. Představa dítěte o světě *VL. 100*
6. Představa dítěte o světě *VL. 100*

Dítě a ten druhý

1. Představa dítěte o světě *VL. 100*
2. Představa dítěte o světě *VL. 100*
3. Představa dítěte o světě *VL. 100*
4. Představa dítěte o světě *VL. 100*
5. Představa dítěte o světě *VL. 100*
6. Představa dítěte o světě *VL. 100*

Dítě a jeho psychika

1. Představa dítěte o světě *VL. 100*
2. Představa dítěte o světě *VL. 100*
3. Představa dítěte o světě *VL. 100*
4. Představa dítěte o světě *VL. 100*
5. Představa dítěte o světě *VL. 100*
6. Představa dítěte o světě *VL. 100*

Dítě a jeho tělo

1. Představa dítěte o světě *VL. 100*
2. Představa dítěte o světě *VL. 100*
3. Představa dítěte o světě *VL. 100*
4. Představa dítěte o světě *VL. 100*
5. Představa dítěte o světě *VL. 100*
6. Představa dítěte o světě *VL. 100*

VL. 100

Dítě a svět

1. Představa dítěte o světě *VL. 100*
2. Představa dítěte o světě *VL. 100*
3. Představa dítěte o světě *VL. 100*
4. Představa dítěte o světě *VL. 100*
5. Představa dítěte o světě *VL. 100*
6. Představa dítěte o světě *VL. 100*

Dítě a společnost

1. Představa dítěte o světě *VL. 100*
2. Představa dítěte o světě *VL. 100*
3. Představa dítěte o světě *VL. 100*
4. Představa dítěte o světě *VL. 100*
5. Představa dítěte o světě *VL. 100*
6. Představa dítěte o světě *VL. 100*

Dítě a ten druhý

1. Představa dítěte o světě *VL. 100*
2. Představa dítěte o světě *VL. 100*
3. Představa dítěte o světě *VL. 100*
4. Představa dítěte o světě *VL. 100*
5. Představa dítěte o světě *VL. 100*
6. Představa dítěte o světě *VL. 100*

Dítě a jeho psychika

1. Představa dítěte o světě *VL. 100*
2. Představa dítěte o světě *VL. 100*
3. Představa dítěte o světě *VL. 100*
4. Představa dítěte o světě *VL. 100*
5. Představa dítěte o světě *VL. 100*
6. Představa dítěte o světě *VL. 100*

Dítě a jeho tělo

1. Představa dítěte o světě *VL. 100*
2. Představa dítěte o světě *VL. 100*
3. Představa dítěte o světě *VL. 100*
4. Představa dítěte o světě *VL. 100*
5. Představa dítěte o světě *VL. 100*
6. Představa dítěte o světě *VL. 100*

VL. 100

-VÍŘEN SEVŮ, KODŮ...

ARCHIV

PŘÍLOHA P V: OBSAHOVÁ ANALÝZA TVP

Tab. 1: Obsahová analýza TVP, září – 1. Slovní zásoba

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho tělo	Osvojit si svou značku	Poznávání, pojmenovávání, třídění, vykreslování značek
Dítě a jeho tělo	Seznámit s novými kamarády a jejich jmény	Hry na jména „Poznej kamaráda“
Dítě a jeho psychika	Rozvíjet slovní zásobu	Poslech pohádky „Proč medvěd a liška nejsou kamarádi“ - ponaučení, rozbor pohádky
Dítě a jeho psychika	Určovat počet stejně, méně, více	Práce s pracovním listem „Beriška“
Dítě a jeho psychika	Poznávat kamarády navzájem	Komunitní kruh „Kdo je můj kamarád, jak se jmenuje?“
Dítě a jeho psychika	Poznávat nastávající znaky podzimu	Píseň „Muzikantská rodina“ – použití dřívěk, rytmizace
Dítě a jeho psychika	Rozvíjet slovní zásobu	??
Dítě a jeho psychika	Opakování názvů a poznávání barev	Básnička „Rodina“
Dítě a ten druhý	Seznámit děti s pojmem - sobectví	Pohybové hry na používání jmen dětí „Míčku, kam se kutálíš?“
Dítě a ten druhý	Vysvětlit pojem přátelství – jaký má být kamarád	Komunitní kruh na téma „Přátelství“ – Jaký má být kamarád. Pohádka o sobeckém kamarádovi.
Dítě a svět	Seznámit děti s dětskou knihovničkou a správným zacházením s knihami	Povídání o knize – téma „kniha je náš kamarád“

Tab. 2: Obsahová analýza TVP, září – 2. Porozumění řeči

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho tělo	Seznámit se ze základními pravidly ve třídě	Komunitní kruh
Dítě a ten druhý	Vysvětlit si, co jsou hezké vztahy (sourozenci v rodině)	Pomocí maňásků přiblížit dětem mezilidské vztahy
Dítě a společnost	Výtvarně vystihnout duševní pohodu, výraz v obličejí	Kresba – dokreslení obličejí (smutný vs. veselý)
Dítě a společnost	Učit děti vyslechnout text, prodlužovat pozornost	??
Dítě a svět	„Co je to rodina?“ – kdo do ní patří (význam rodiny)	??

Dítě a svět	Vědět, co je to „domov“	Povídání o tom co máme doma (zařízení bytu)
-------------	-------------------------	---

Tab. 3: Obsahová analýza TVP, září – 3. Souvislé vyjadřování

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a společnost	Cvičit paměť při učení se nových říkanek, písniček, básniček	Opakování písniček, seznámení s novými básničkami a říkankami

Tab. 4: Obsahová analýza TVP, září – 4. Vlastní projev

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho tělo	Upevňovat společenské návyky při stolování	Seznámení s prostorem
Dítě a jeho psychika	Umět se představit	Komunitní kruh „ Jak jsem strávil prázdniny“
Dítě a jeho psychika	Zapamatovat si krátký text a zopakovat jej	Písnička „Rodina“
Dítě a společnost	Zjistit pěveckou úroveň třídy	Zpívání pro radost – opakování různých písní
Dítě a společnost	Rozvíjet pěvecké dovednosti	Písničky lidové, na téma léto, „My dáme ruku sem.“

Tab. 5: Obsahová analýza TVP, říjen – 1. Slovní zásoba

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	Správně pojmenovat ovoce, rozšířit znalosti o jeho zpracování	Hry s obrázky, hry s ovocem
Dítě a jeho psychika	Procvičovat barvy a číselnou řadu 1-6	Třídění ovoce, obrázků podle barev a počtu
Dítě a jeho psychika	Rozšiřovat slovní zásobu o nová slova	Poslech pohádky „O veliké řepě“
	Umět charakterizovat roční období – podzim (4-5 typickými znaky)	Seřazování obrázků „O veliké řepě“ chronologicky
Dítě a jeho psychika	Procvičovat barvy červenou a žlutou	Práce s obrázky – barevné listy, PH „Na les“
Dítě a svět	Vštípit dětem pojem „ZDRAVÝ ŽIVOTNÍ STYL“ – význam ovoce a zeleniny pro zdraví člověka	Ochutnávka ovoce, prohlížení časopisů a knih o zdravé výživě
Dítě a svět	Znat a vědět co patří do zdravých potravin	Komunitní kruh, sledování videokazety Kostičky - ovoce

Dítě a svět	Poznávat život ptáků	Prohlížení obrázků a knih, vycházky do přírody
Dítě a svět	Seznámit děti s těmi, kdo žijí v lese (zvířátka, ptáci, brouci)	Prohlížení knih, encyklopedií, obrázků
Dítě a svět	Prohlížet si a učit se poznávat jedlé houby	Při prohlížení knih
Dítě a svět	Procvičovat znalost barev a geom.tvarů	Pozorování změn v přírodě, prohlížení knih a encyklopedií

Tab. 6: Obsahová analýza TVP, říjen – 2. Porozumění řeči

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	Učit se srovnat a rozlišit rozměry VELKÝ x MALÝ, VĚTŠÍ x MENŠÍ	Hra s ovocem, stavebnicí – obchod, spížirna
Dítě a jeho psychika	Obohatit citový život dětí, pohádkou	Čtení pohádek s dobrým koncem – povídání o nich (Paleček a jeho kamarádi)
Dítě a ten druhý	??	Hledání dvojic – obrázky z pohádky

Tab. 7: Obsahová analýza TVP, Říjen – 3. Souvislé vyjadřování

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	Zapamatovat si krátký veršovaný text, popsat děj	Básničky a říkadla (houby, les, zvířátka)
Dítě a společnost	Popis děje	Rozbor pohádky „Pyšný drak“

Tab. 8: Obsahová analýza TVP, říjen – 4. Vlastní projev

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a ten druhý	Umět požádat o pomoc (ano, ne)	Umět požádat o pomoc, používání slov jako děkuji, prosím
Dítě a jeho psychika	Pamatovat si krátký text	Básnička „Ježek“

Tab. 9: Obsahová analýza TVP, listopad – 1. Slovní zásoba

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho tělo	Pojmenovat části těla (hlava, ramena, kolena aj.)	Hra „Ukaž, kde máš“, písnička „Hlava, ramena, kolena, palce aj.“
Dítě a jeho psychika	Poznat a pojmenovat základní barvy a jejich odstíny 1	Hra „Čáp ztratil čepičku“ – odstíny barev
Dítě a jeho psychika	Umět pojmenovat zdravé potraviny	Komunitní kruh „Co je dobré pro naše zdraví“
Dítě a společnost	Hledat souvislost mezi počasím a oblečením	Prohlížení knih s podzimní tematikou

Tab. 10: Obsahová analýza TVP, listopad – 2. Porozumění řeči

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	Pochopit čtený text, umět o něm hovořit	Básnička „Rýma“ „Čistíme si zoubky“
Dítě a společnost	Vystihnout výraz v obličeji veselý x smutný	„Jak to vypadá v ordinaci“??
Dítě a svět	Význam ovoce a zeleniny – znát ho	Komunitní kruh „Co škodí zdraví?“
Dítě a svět	Procvičovat pojmy vysoký x nízký, malý x velký, tenký x tlustý, tmavý x světlý – vzhledem k postavě	Práce s obrázky, předměty, třídění (pracovní listy)

Tab. 11: Obsahová analýza TVP, listopad – 3. Souvislé vyjadřování

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	Vést děti k souvislému vyjadřování	Převyprávění příběhu nebo krátkého textu

Tab. 12: Obsahová analýza TVP, listopad – 4. Vlastní projev

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
--------------------	------	--------------------

Tab. 13: Obsahová analýza TVP, prosinec – 1. Slovní zásoba

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	Rozvíjet slovní zásobu	Popis mikuláše, čerta a anděla (znaky)
Dítě a jeho psychika	Opakovat si základní barvy	Básničky „Celý rok jsme hodní byly“ „Hudry, hudry“

Dítě a jeho psychika	Rozšiřovat slovní zásobu dětí (Vánoce)	Povídání, popisování obrázků, hádanky, přednášení básniček, písničky, jazykolamy
Dítě a společnost	Seznámit děti s vánočními tradicemi a zvyky	Vánoční atmosféra, poslouchání koled, ochutnávání vánočního cukroví, krájení jablíčka a jiné tradice
Dítě a svět	Seznamovat se s tradicemi Mikuláše a čerta, znát jejich význam, znaky	Pranostiky spojené s Mikulášem, prohlížení knih
Dítě a svět	Učit děti poznávat a pojmenovávat volně žijící ptáky a zvířátka, starost o ně během zimy	Vyprávění nad obrázky, jak se staráme o zvířátka v zimě – krmítka, krmelec aj.

Tab. 14: Obsahová analýza TVP, prosinec – 2. Porozumění řeči

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	Vést k vytváření základního souboru na základě stejné barvy	Třídění různých předmětů do skupin

Tab. 15: Obsahová analýza TVP, prosinec – 3. Souvislé vyjadřování

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	Učit se popisovat obrázek s vánoční tematikou	Popisování obrázku s vánoční tematikou

Tab. 16: Obsahová analýza TVP, prosinec – 4. Vlastní projev

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	Zapamatovat si delší text	Nácvik a opakování básničky k Vánocům
Dítě a společnost	Naučit se nové písně a říkadla a opakovat je	Čertovská diskotéka
Dítě a svět	„Jak se lidé k sobě chovají o vánocích?“	KK, Proč by nikdo neměl být o vánocích sám, umíme být na sebe hodní celý rok?

Tab. 17: Obsahová analýza TVP, leden – 1. Slovní zásoba

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	Učit se pojmenovávat části lidského těla	Básnička „My dáme ruku sem“, ukazování částí těla
Dítě a jeho psychika	Rozvoj jazykových receptivních, produktivních dovedností	Pojmenování oblečení
Dítě a jeho psychika	Rozvíjení receptivních dovedností	Pohádka o vánočním stromku
Dítě a ten druhý	Seznámit děti s pojmy: vytrvalost, houževnatost	Prohlížení obrázků se sportovci
Dítě a svět	Učit se pojmenovávat zvířátka žijící volně v lese, ptáky...	Prohlížení knih a encyklopedií, vyprávění nad obrázky

Tab. 18: Obsahová analýza TVP, leden – 2. Porozumění řeči

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	Osvojit si některé dovednosti předcházející čtení a psaní	Pracovní list – hledej dvojice (oblečení) podle pohádky „O rukavičce“
Dítě a jeho psychika	Učit se hledat rozdíly (velký x malý), třídit, řadit, manipulovat, pojmenovávat...	Práce s obrázky (sněhuláky), řazení, třídění, hledání rozdílů – pracovní listy
Dítě a jeho psychika	Učit se pochopit smysl hádanky a vyluštit ji	Hádky o zvířatech

Tab. 19: Obsahová analýza TVP, leden – 3. Souvislé vyjadřování

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	Rozvíjet souvislé vyjadřování dětí	Povídání, vyprávění dětí
Dítě a jeho psychika	Soustředěně vyslechnout text a umět o něm vyprávět	Příběh nebo pohádka – četba, vyprávění o něm – převyprávění příběhu nebo děje

Tab. 20: Obsahová analýza TVP, leden – 4. Vlastní projev

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	Rozvoj zájmu o řečovou podobu slova pomocí básní	Básnička „Čepice“ „Čepice a rukavice“
Dítě a jeho psychika	Rozvíjet produktivní dovednosti	Básnička „Těšíme se do školy“
Dítě a společnost	Seznámit děti s písničkou	Písnička „škola“

	(tématika školy)	
Dítě a společnost	Seznamovat děti s písničkami o zvířátkách	Písničky o zvířátkách, poslech hudby a písniček
Dítě a společnost	Připravit se na zápis (zopakovat jméno, adresu, básničky, písničky)	Příprava na zápis, rozhovory o tom jak bude probíhat

Tab. 21: Obsahová analýza TVP, únor – 1. Slovní zásoba

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	Procvičovat pojmenování geometrických tvarů	Práce s geometrickými tvary
Dítě a jeho psychika	Poznat hudební nástroje	Pojmenování hudebních nástrojů
Dítě a jeho psychika	Osvojit si některé pojmy	Písničky spojené s tématem a slavením masopustu
Dítě a jeho psychika	Poznávat různá zaměstnání, dokázat pojmenovat povolání	??
Dítě a svět	Rozvíjet znalosti o knihách (encyklopedie, naučné knihy aj.)	Prohlížení encyklopedií a knih, práce s knihou
Dítě a svět	Poznávat a umět pojmenovat věci (nářadí), které člověku slouží při práci	Prohlížení knih a encyklopedií

Tab. 22: Obsahová analýza TVP, únor – 2. Porozumění řeči

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a společnost	Opakovat pojmy úzký x široký, vysoký x nízký	Pracovní listy – doplňování pojmů

Tab. 23: Obsahová analýza TVP, únor – 3. Souvislé vyjadřování

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
--------------------	------	--------------------

Tab. 24: Obsahová analýza TVP, únor – 4. Vlastní projev

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	Rozvíjet řečové schopnosti	Básnička masopust
Dítě a společnost	Seznamovat se s novými písněmi, opakovat	Seznámení a nácvik nové písně

Tab. 25: Obsahová analýza TVP, březen – 1. Slovní zásoba

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	Umět vyjmenovat kdo tvoří rodinu, kdo je doma	Povídání o rodině
Dítě a jeho psychika	Umět správně pojmenovat příslušenství bytu (místnosti, nábytek aj.)	Hra s obrázky
Dítě a jeho psychika	Poznávat základní barvy	Hra s předměty, DH, PH
Dítě a jeho psychika	Pojmenovat a rozdělovat dopr. prostředky podle místa, pohybu i účelu	Hry s obrázky – co jezdí po silnici, létá, pluje?
Dítě a svět	??	Vesmír, svět, země, města

Tab. 26: Obsahová analýza TVP, březen – 2. Porozumění řeči

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	Pokoušet se rozhodnout o pravdivosti či nepravdivosti tvrzení	Povídání o obrázku – co je pravda, nebo ne? Co se může a co ne?

Tab. 27: Obsahová analýza TVP, březen – 3. Souvislé vyjadřování

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
--------------------	------	--------------------

Tab. 28: Obsahová analýza TVP, březen – 4. Vlastní projev

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
--------------------	------	--------------------

Tab. 29: Obsahová analýza TVP, duben – 1. Slovní zásoba

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	Umět pojmenovat hlavní znaky jara	Komunitní kruh – povídání o jaru
Dítě a jeho psychika	Seznámit a naučit děti pojmenovat zvířátka a jejich mláďátka	Povídání nad obrázky
Dítě a svět	Hledat v knihách obrázky o kytičkách	Prohlížení knih, encyklopedií, vycházky okolo zahrádek
Dítě a svět	Seznámit a vysvětlit dětem pojem zvěrolékař - „veterinář“	Chvilka s dětmi – komunitní kruh, návštěva ordinace
Dítě a svět	Prohlížet knihy a encyklopedie se zvířaty	Prohlížení obrázků, knih, časopisů, encyklopedií

Tab. 30: Obsahová analýza TVP, duben – 2. Porozumění řeči

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	Učit se rozlišovat a procvičovat nápadné rozdíly (malý x velký, úzký x široký, krátký x dlouhý aj.)	Pracovní listy
Dítě a jeho psychika	??	Jarní hádanky
Dítě a jeho psychika	Umět pracovat podle diktaátu – pokynů uč.	Pracovní list – rozkvetlé tulipány, pracujeme podle pokynů učitelky
Dítě a jeho psychika	Vytvářet skupiny dle určité vlastnosti	Práce na MgT (obrázky květin)
Dítě a jeho psychika	Rozpoznávat rozdíly mezi zvířátky, opakovat pojmy (velký x malý, létá x nelétá)	Pracovní listy u Mg tabule
Dítě a společnost	Seznámit děti s hádankami a písničkami o zvířátkách	Hudební hádanky o zvířátkách, písničky, hudeb.hry

Tab. 31: Obsahová analýza TVP, duben – 3. Souvislé vyjadřování

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	Učit se umět popsat děj na obrázku, rozvíjet souvislé vyjadřování	Popisování podle obrázku
Dítě a společnost	Umět vyslechnout pozorně krátký text a svými slovy jej převyprávět	Četba pohádky nebo příběhu – převyprávění příběhu, děje

Tab. 32: Obsahová analýza TVP, duben – 4. Vlastní projev

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	??	Básničky jarní
Dítě a jeho psychika	??	Píseň „Sluníčko se směje“
Dítě a svět	Povídat si, kdo chová doma nějaké zvířátko	Povídání a rozhovory

Tab. 33: Obsahová analýza TVP, květen – 1. Slovní zásoba

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	??	Komunitní kruh – pojmenování květin
Dítě a jeho psychika	Procvičovat a pojmenovat základní barvy, poznávat barvy doplňkové	Hry s barevnými obrázky
Dítě a jeho psychika	Rozšiřovat slovní zásobu a aktivně ji používat	??
Dítě a svět	Přiblížit pojem „žít ve vol-“	Pozorování života v trávě,

	né přírodě“	encyklopedie s hmyzem
--	-------------	-----------------------

Tab. 34: Obsahová analýza TVP, květen – 2. Porozumění řeči

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a společnost	??	Pochopení pohádky „Broučci“ – rozbor
Dítě a společnost	Vyslechnout a chápat delší veršovaný text	??

Tab. 35: Obsahová analýza TVP, květen – 3. Souvislé vyjadřování

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	Umět převyprávět krátký text pohádky	Poslech pohádky (+ rozbor) z knihy „Broučci“

Tab. 36: Obsahová analýza TVP, květen – 4. Vlastní projev

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho svět	Komunitní kruh	KK - Co jste dělali o víkendu?

Tab. 37: Obsahová analýza TVP, červen – 1. Slovní zásoba

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	Objevovat život zvířátek v zoo	Povídání nad obrázky u Mg tabule
Dítě a jeho psychika	Rozvíjet slovní zásobu dětí	Vyprávění nad obrázky, popisování obrázků
Dítě a společnost	Učit se poznávat naši státní hymnu	Seznámení a poslech, rozbor
Dítě a společnost	Rozšiřovat znalosti o různých sportech, olympiádě	Vyprávění nad obrázky, rozhovory s dětmi
Dítě a svět	Seznámit děti s pojmem – zvěrolékař	Komunitní kruh
Dítě a svět	Objevovat různé druhy zvířat, všimnout si barvy a tvarů, rozdílného způsobu života	Prohlížení knih, encyklopedií, kazety a DVD, obrázkový materiál
Dítě a svět	Rozšiřovat slovní zásobu v oblasti sportu	Povídání o sportovcích, druzích sportu, obrázky
Dítě a svět	??	Cestujeme po ČR – atlas, práce s obrázky, popis
Dítě a svět	??	Prohlížení atlasu, knih o zvířatech, encyklopedie

Tab. 38: Obsahová analýza TVP, červen – 2. Porozumění řeči

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	Nadále cvičit pojmy vysoký x nízký, široký x tenký, malý x velký	Pracovní listy

Dítě a jeho psychika	Umět třídit do skupin	Třídění oblečení, v čem sportujeme...
Dítě a společnost	Chápat žertovný text, řešit hádanky o zvířatech, vést děti k přemýšlení	Žertovné básničky, hádanky, rébusy, prac.listy
Dítě a společnost	Snažit se rozlišit význam pojmů dobro x zlo	Pohádka, příběh, četba, rozbor děje

Tab. 39: Obsahová analýza TVP, červen – 3. Souvislé vyjadřování

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	Rozvíjet souvislé vyjadřování	Popisování obrázků zvířat
Dítě a jeho psychika	Vyprávět podle obrázků	Čtení „malovaného příběhu“

Tab. 40: Obsahová analýza TVP, červen – 4. Vlastní projev

Vzdělávací oblasti	Cíle	Vzdělávací nabídka
Dítě a jeho psychika	??	Písnička „5 minut v Africe“
Dítě a jeho psychika	KK	Rozšiřování slovní zásoby „Když jedu do světa, s sebou si vezmu...“
Dítě a společnost	Seznamovat děti s lidovými písněmi, country písničkami	Poslech a zpěv písniček, CD, kazety, tance